

Notat

Til	Justis- og beredskapsdepartementet
Fra	Advokatforeningen
Saksbehandler	Martin Kaasgaard Nielsen // Trygve Larsen Morset
Dato	5. November 2020
Dok. nr.	
Emne	Advokatforeningens forslag til endring i rettshjelpsats og stykkpriser

Forslag til endringer i rettshjelpsats og stykkpriser fra 1. januar 2022

Justis- og beredskapsdepartementet har bedt Advokatforeningen om å komme med innspill til rettshjelpsatsen og stykkpriser for 2022. Det vises i den forbindelse til gjeldende avtale om drøftinger mellom departementet og Advokatforeningen. Følgende notat gir en detaljert begrunnelse for Advokatforeningens forslag til ny rettshjelpsats og nye stykkpriser.

Advokatforeningen mener rettshjelpsatsen må økes betraktelig dersom forsvarlig advokatbistand til alle, uavhengig av inntekt, skal sikres over tid. Et bærekraftig nivå på satsen i 2022 er beregnet til kr 1560 kroner. Videre viser beregningene at rettshjelpsatsen for 2022 må økes med minst 46 kroner fra 2021, utelukkende for å bevare dagens nivå og unngå at rettsikkerheten forverres ytterligere. Økningen må altså være klart høyere enn dette dersom man skal begynne på en tiltrengt tilnærming til bærekraftig nivå.

Videre ber Advokatforeningen om at reisefraværsgodtgjørelsen som ble halvert i 2017 reetableres til full sats fra 1. januar 2021. Her vises det til rapporten «Reisefravær til besvær»¹, samt evalueringen som ble gjennomført av Vista analyse² på oppdrag fra departementet.

Forslagene til endringer i stykkpriser er oppsummert i punkt 6.10 og 7.4. Forslagene utgjør de mest nødvendige endringene sett fra vårt ståsted, og består i hovedsak av økninger innen saksfelt hvor dagens stykkpriser umuliggjør forsvarlig rettshjelp uten at advokater jobber gratis.

Videre ønsker foreningen å minne departementet om vårt krav om forhandlingsrett i saker som gjelder rettshjelpsats og stykkpriser. En slik forhandlingsrett vil gjøre det lettere for foreningen å være en konstruktiv samarbeidspartner for departementet, da det i større grad vil være mulig å se enkeltsaker i et større bilde.

Tidligere år har Advokatforeningen mottatt en skriftlig tilbakemelding i forkant av møte med departementet. En slik tilbakemelding har vært veldig nyttig, og er noe vi gjerne mottar også i år.

¹ https://www.advokatforeningen.no/Global/Advokatforeningen_reisefravaer_web_enkeltside.pdf

² Vista Analyse, Rapport 2020/04 – «Evaluering av endring i godtgjøringsreglene ved reisefravær»

Innhold

1	INNLEDNING	3
1.1	OPPSUMMERING	3
1.2	RETTSPOLITISKE MÅLSETNINGER	4
2	BÆREKRAFTIG NIVÅ PÅ RETTSHJELPSATSEN	6
2.1	LØNNSKOMPONENTEN	8
2.2	DRIFTSKOSTNADSKOMPONENTEN	8
3	SITUASJONSBEKRIVELSE	8
3.1	AVSTANDEN MELLOM BÆREKRAFTIG SATS OG FAKTISK SATS HAR ØKT	9
3.2	ADVOKATER SOM JOBBER PÅ RETTSHJELPSATS, ER MINDRE ERFARNE	11
3.3	ADVOKATER SOM JOBBER PÅ RETTSHJELPSATS, SØKER SEG VEKK	13
3.4	ADVOKATER SOM JOBBER PÅ RETTSHJELPSATS, FÅR MINDRE BETALT ENN MOTPARTENS ADVOKAT	14
3.5	ADVOKATER SOM JOBBER PÅ RETTSHJELPSATS, TJENER MINDRE ENN ANDRE ADVOKATER	16
3.6	ADVOKATER SOM JOBBER PÅ RETTSHJELPSATS HAR MER EFFEKTIV DRIFT ENN ANDRE ADVOKATER	19
3.7	ØKNINGEN I SAKSKOSTNADER SKYLDES IKKE RETTSHJELPSATSEN	20
4	GENERELT OM STYKKPRISORDNINGEN	20
4.1	OM STYKKPRISORDNINGEN	20
4.2	OM STYKKPRISORDNINGEN OG TIMEBRUKEN	20
5	FORSLAG TIL ENDRINGER I STYKKPRISORDNINGEN	21
6	FORSLAG TIL ENDRING AV STYKKPRISEN I FRI RETTSHJELP-SAKER	22
6.1	SAK OM SØKNAD OM ASYL FRA ENSLIG MINDREÅRIG ASYLSØKER	22
6.2	SAK OM BORTVISNING, UTVISNING OG TILBAKEKALL AV GITT TILLATELSE (§ 5 ANNET LEDD PUNKT 1 BOKSTAV A)	22
6.3	DUBLIN II-SAKENE (§5 ANNET LEDD 1C NR. 3)	23
6.4	FREMMØTE I UTLENDINGSNEMNDA (§ 5 ANDRE LEDD ALLE PUNKTER)	23
6.5	SAKER OM FELLESEIESKIFTE OG ØKONOMISK OPPGJØR ETTER OPPLØSNING AV HUSSTANDSFELLESSKAP	24
6.6	OPPSIGELSE OG AVSKJEDIGELSE I ARBEIDSFORHOLD (§ 5 ANDRE LEDD PUNKT 10)	24
6.7	BARNEVERNSSAKER (§ 5 TREDJE LEDD)	25
6.8	PERSONSKADEERSTATNING ELLER TAP AV FORSØRGER (§ 5 ANDRE LEDD PUNKT 8)	25
6.9	UNNTAKSBESTEMMELSEN (§ 5 FJERDE LEDD)	25
6.10	OPPSUMMERING	26
7	FORSLAG TIL ENDRING AV STYKKPRIS I STRAFFESAKER	26
7.1	OM BEGRENSEDE ANKER – STYKKPRISFORSKRIFTEN § 7	26
7.2	OM UTARBEIDELSE AV ANKE – STYKKPRISFORSKRIFTEN § 9	27
7.3	OM FENGSLINGER – STYKKPRISFORSKRIFTEN § 9	27
7.4	OPPSUMMERING – STRAFFESAKER	27
8	ENDRING AV INNSLAGSPUNKTET FOR MEDGÅTT TID I STYKKPRISORDNINGEN	27
9	HONORERING FOR PÅLAGT KVELDS- OG HELGEARBEID	28
10	KONKLUSJON	29

1 INNLEDNING

Koronaepidemien har hatt tydelige konsekvenser for norsk økonomi, og for advokatbransjen. I epidemiens tidlige fase gjennomførte advokatforeningen en rekke undersøkelser for å kartlegge konsekvensene for bransjen. Disse undersøkelsene viste blant annet at enkeltpersonforetakene og virksomheter med bare én advokat er de som sliter mest. Her forventet opp mot 60 prosent en betydelig redusert omsetning, spesielt strafferettsadvokatene rammes hardt (her var prosentandelen over 70 prosent). Avlysning av saker i domstolene, og dermed manglende inntektsgrunnlag, fikk omfattende konsekvenser for mange, og spesielt strafferettsadvokatene.

Advokatene er imidlertid ikke den gruppen som er hardest rammet av pandemien og tiltakene. Folk som i utgangspunktet befant seg i en sårbar situasjon havnet ofte i en enda mer sårbar situasjon etter hvert som pandemien skred fram. Mange av disse vil ha rettslige behov, og er avhengig av dyktige advokater for å behjelpe sin situasjon. Utdfordringen blir forsterket av det faktum at store deler av byråkratiet og samfunnet for øvrig ikke går for full maskin. For å dekke dette rettshjelpsbehovet på en forsvarlig måte er det nødvendig med bærekraftige rammevilkår for advokatene, særlig viktig i den sammenheng er rettshjelpsatsen og stykkprisene. I gode tider har advokater som jobber på rettshjelpsatsen ikke tatt del i den generelle inntekstveksten i samfunnet på lik linje med andre, men tvert imot sett en forverring av sin situasjon. For å beholde dyktige advokater i ordningene er det viktig at nedgangstider nå ikke rammer dem hardere enn advokater flest. Situasjonen taler med andre ord ikke for en innstramning på advokatenes vilkår, heller tvert imot.

I tillegg til dette ser vi at koronaepidemien har resultert i lavere lønns- og prisvekst enn forventet for 2020, dette er hensyntatt i beregningene som danner grunnlaget for vårt innspill til rettshjelpsatsen for 2022.

1.1 Oppsummering

Den kraftige underreguleringen av rettshjelpsatsen som har gjort seg gjeldende de siste 20 årene har ført til at advokater som jobber på rettshjelpsats befinner seg i en økonomisk situasjon som er langt verre enn sammenlignbare advokater som ikke tar slike oppdrag. Advokatforeningens beregninger viser at bærekraftig sats er nesten 50 prosent høyere enn dagens rettshjelpsats. For 2022 er bærekraftig sats beregnet til 1560 kroner, 46 kroner høyere enn tilsvarende for 2021. For å i det heletatt begynne på en tilnærming til bærekraftig nivå, og begynne å reversere to tiår med negativ utvikling, krever foreningen derfor en økning som er klart høyere enn 46 kroner fra 2021 til 2022. Enhver økning under dette nivået vil bidra til å forverre situasjonen fra et allerede uholdbart utgangspunkt. For å begynne å nærme seg et *bærekraftig* nivå – som for 2022 altså er beregnet til 1560 kroner – må det en langt større økning til. Advokatforeningen mener at det er prekært å foreta et første skritt i den retningen allerede i 2022.

Halveringen av fraværsgodtgjørelsen i 2017 er foreslått opprettholdt i budsjettet for 2021. Dette på tross av at evalueringen som ble bestilt av departementet viser at kuttet ikke har hatt ønsket effekt, men tvert imot har hatt flere negative effekter – særlig for klienter i distriktene.³ Dette er enda en faktor som gjør det vanskelig å få forsvarlig rettslig bistand for klientene det gjelder – i saker som er svært viktige for den enkelte. Kuttet i fraværsgodtgjørelsen kan ikke videreføres dersom man ønsker et fullgodt tilbud over hele landet.

Samtidig gjør dagens snevre stykkprisordning at advokater ofte må jobbe gratis for å gjøre en forsvarlig jobb i saker som godtgjøres etter rettshjelpsatsen. Dette er særlig tilfellet i utlendingssaker. Hele 40

³ Vista Analyse, Rapport 2020/04 – «Evaluering av endring i godtgjøringsreglene ved reisefravær»

prosent av spurte advokater opplyser at de avviser å gi rettsråd i utlendingssaker på grunn av de lave stykkprisene – i trykkesaker oppgir over 30 prosent det samme.⁴ Stykkprisene må økes dersom man skal sikre forsvarlig rettslig bistand innenfor alle saksområder.

Kombinasjonen av lav rettshjelpsats, kuttet i fraværsgodtgjørelsen og de lave stykkprisene, har ført til dagens situasjon, en situasjon som går på rettsikkerheten løs. Situasjonsbeskrivelsen under punkt 3 viser hvordan advokater søker seg vekk fra oppdrag på rettshjelpsatsen, og at dette særlig gjelder advokater med erfaring. Dette gir seg utslag i at advokatene til klienter som får dekket sine rettslige utgifter fra det offentlige i gjennomsnitt er mindre erfarne enn advokatene til klienter som betaler selv. Denne situasjonen er særlig bekymringsfull sett i lys av forskning som viser at klienter med mer erfarne advokater enn sine motparter, alt annet likt, oftere vinner sine saker.⁵

Dagens situasjon er allerede der at klienter som får rettslig bistand fra det offentlige, står i fare for å få rettslig bistand av lavere kvalitet fordi deres advokater er mindre erfarne, ikke kan ta seg råd til å legge ned nødvendig tid i saken og/eller ikke kan ta seg råd til å reise for å møte klienten. Likevel får flertallet av klientene det gjelder svært god rettslig bistand. Dette takket være advokater som velger å nedlegge mer tid enn de får betalt for, og velger å ta slike oppdrag selv om de kan få bedre betalt andre steder. Det er imidlertid en klar trend i advokatstanden, og mange søker seg vekk fra disse oppdragene. Rammebetingelsen må derfor bedres så snart som mulig, for å snu denne trenden.

1.2 Rettspolitiske målsetninger

1.2.1 Fri rettshjelp – sivile saker

Rettshjelpsutvalget har nylig levert et omfattende utredningsarbeid knyttet til lov om fri rettshjelp. Advokatforeningen er dermed innforstått med at det kan komme endringer i lov om fri rettshjelp. Det rettspolitiske utgangspunktet for dette innspillet er imidlertid formålsparagrafen i dagens lovgivning. Den uttrykker på en enkel og konsis måte formålet med ordningen:

Fri rettshjelp etter denne lov er en sosial støtteordning med formål å sikre nødvendig juridisk bistand til personer som ikke selv har økonomiske forutsetninger for å kunne ivareta et rettshjelpsbehov av stor personlig og velferdsmessig betydning.

Advokatforeningen har selvsagt forståelse for at disse målsetningene må løses på en effektiv og rimelig måte. Det er likevel grunnleggende at også de som ikke har råd til å betale for nødvendig juridisk bistand selv, må sikres bistand av god kvalitet.

1.2.2 Straffesaker

Straffeprosessloven gir rett til forsvarer og bistandsadvokat.

Retten til representasjon og prinsippet om fritt forsvarervalg er grunnleggende i vår prosessordning og utgjør en vesentlig rettssikkerhetsgaranti for mistenkte. At siktede har forsvarer, antas å være nødvendig for at rettergangen i straffesaker skal bli en virkelig partsprosess, og bidrar til å styrke prinsippet om partslikhet. Partslikhetsprinsippet går ut på at partene skal ha samme stilling med hensyn til å fremføre sin sak, begrunne sitt syn og til å imøtegå den annen parts argumentasjon. For å sikre retten til representasjon har mistenkte rett til forsvarer betalt av det offentlige.

⁴ Statistisk vedlegg til NOU 2020:5 «Likhhet for loven» pkt. 2.2.14, s. 13

⁵ Se Bjørnebekk et.al (2020) "Case inertia and a better lawyer secure victory in court", for det nyeste eksempel på slik forskning - basert på saker for Norges Høyesterett

Bistandsadvokatorordningen ble innført i 1981, og den har vært endret og utvidet en rekke ganger, sist ved lovreformen i 2008. Bistandsadvokaten skal vareta rettssikkerheten til fornærmede og etterlatte i straffesaker.

Også for forsvar og bistandsadvokater er det viktig at det legges til grunne en effektiv ordning, men samtidig at den sikrer at det gis juridisk bistand av god kvalitet.

1.2.3 Kvalitet og likeverdighet i advokattjenestene som ytes på rettshjelpsatsen

Sakene som er omfattet av ordningen med fri rettshjelp i sivile saker og forsvarer eller bistandsadvokat i straffesaker, er saker av stor betydning for dem sakene gjelder. Sakene kan gjelde alt fra hvorvidt man skal leve de neste årene i frihet eller i fengsel, til spørsmål om dekning av nødvendige utgifter til livsopphold. Det er i disse sakene at den juridiske bistand kan spille den største rolle for det rettssøkende publikum. For at rettshjelpsordningen skal nå sitt formål, er det viktig at kvaliteten på den juridiske bistand som ytes under ordningen, er av god kvalitet.

Alminnelige markedsmessige prinsipper tilsier at tilbydere av varer og tjenester søker høyest mulig pris, og at tjenester av høy kvalitet kan omsettes for høyere pris enn tjenester av lavere kvalitet.

Departementet har tidligere stilt spørsmål ved om det finnes noen indikasjon på at kvaliteten på advokattjenester som dekkes av det offentlige etter reglene om rettshjelpsats er synkende. Som departementet da selv påpekte, er det vanskelig å si noe generelt om kvaliteten på tjenestene som ytes, men det er en tendens til at sakene som er honorert med rettshjelpsats tilfaller advokater med mindre erfaring.⁶

Legger vi til grunn at markedet fungerer og at advokaten ønsker best mulig betalt for sine tjenester, blir det viktig å stille spørsmål om hvordan man sikrer kvalitet på advokattjenester i saker som betales av det offentlige i fri rettshjelpssaker og straffesaker. Advokatforeningen er innforstått med at dette er vanskelig å vurdere, men bidrar gjerne i et arbeid med å etablere et felles kunnskapsgrunnlag rundt dette viktige spørsmålet.

Stadig flere områder og detaljer i samfunnet blir regulert av lover og regler. I et rettsliggjort samfunn er tilgang på juridiske tjenester en stadig viktigere forutsetning for å realisere rettigheter overfor det offentlige.

I saker hvor det er tvist om hva en rettighet går ut på eller hvem som har krav på den, og spørsmålet skal avgjøres av domstolene, er tilgang til juridisk bistand særlig avgjørende. Borgeren møter ofte en svært kompetent motpart, med et stort apparat i ryggen, som i tillegg gjerne er representert ved advokater med spisskompetanse på det aktuelle området. Det offentlige har lang erfaring med anskaffelse av juridisk bistand og besitter et godt bilde av advokatmarkedet.

Borgerens behov for juridisk bistand er i en slik situasjon åpenbart. Men for at det i saken skal være likeverdighet mellom partene, er det i tillegg nødvendig at den juridiske bistand som innhentes er av en slik kvalitet at ulikheten i styrkeforholdet mellom det offentlige og borgeren, kan utlignes. Begge parter skal på lik linje følge vår prosessordning med kontradiksjon og imøtegåelse av anførsler, og i sivile saker har de selv ansvar for å opplyse domstolen om faktum i saken. Dette fordrer at borgeren har anledning

⁶ Se punkt 3.2

til å skaffe seg juridisk bistand som er like god som den bistand det offentlige har. På denne måten legges forholdene til rette for at domstolene får vurdert saken på et riktig grunnlag slik at materielt riktige avgjørelser kan treffes.

For de fleste borgere er anskaffelse av juridisk bistand en sjelden foreteelse. Borgeren er bare i helt begrenset grad i stand til å vurdere hvorvidt den innsats som advokaten vil nedlegge vil kunne veie opp for det overtak det offentlige i utgangspunktet har.

I tillegg kommer det faktum at borgeren ikke kan søke bistand i det åpne markedet. Borgerens advokats godtgjørelse fastsettes av staten. Til sammenligning har det offentlige høy innkjøpskompetanse og både anledning til, og ønske om, å betale markedspris for å innhente riktig og god juridisk bistand. Den ulikhet i styrkeforhold som allerede forelå mellom partene før saken ble bragt inn for domstolene, forplanter seg.

Dette er et rettssikkerhetsmessig problem. Når så utviklingen i misforholdet mellom rettshjelpsatsen og timeprisen som det offentlige selv er villig til å betale for sin representasjon tiltar, blir dette problemet stadig mer aktuelt. Denne problemstillingen belyses i del 3.4 hvor vi ser hva det offentlige betaler for juridisk bistand.

2 BÆREKRAFTIG NIVÅ PÅ RETTSHJELPSATSEN

Advokatforeningen mener at rettshjelpsatsen i størst mulig grad bør gjenspeile kostnadene forbundet med å levere rettslig bistand av forsvarlig kvalitet. Advokatbransjen er derimot organisert på en slik måte at det i liten grad eksisterer et klart skille mellom lønnskostnader og overskudd. Svært mange advokatvirksomheter er virksomheter med kun én advokat.⁷ Disse virksomhetene tar ut mindre i lønn og/eller overskudd dersom de har lave driftsinntekter, og mer i lønn og overskudd dersom de har høye driftsinntekter. Kostnadene advokatvirksomheter står ovenfor varier dermed mye fra virksomhet til virksomhet. Videre varierer kostnadene i hver enkelt virksomhet fra år til år. Slik sett er det fullt mulig for advokatvirksomheter med lave inntekter å fortsette sin operasjon uten å gå konkurs, nettopp fordi kostnadene til dels følger inntektene. Advokatvirksomheter som år etter år har lavere inntekter enn andre sammenlignbare advokatvirksomheter, vil imidlertid på sikt endre sin forretningsmodell for å kunne ha en avlønning som er sammenlignbar med sine kolleger. Dette gjelder særlig de som har gode muligheter til å tiltrekke seg andre kunder. For å kunne opprettholde et godt rettshjelpstilbud er det derfor viktig at rettshjelpsatsen holder tritt med kostnadene i den delen av bransjen som er sammenlignbar med advokater som jobber på rettshjelpsats. Dette har ikke vært tilfelle de siste 20 årene. I løpet av disse årene har gjennomsnittlige arbeidskraftkostnader⁸ i advokatbransjen har økt omtrent like mye som gjennomsnittslønnen i Norge, mens rettshjelpsatsen har økt vesentlig mindre, og knapt holdt tritt med økningen i advokatvirksomhetenes øvrige driftskostnader. Se figur 1.

Advokatforeningen finner det hensiktsmessig å sammenligne endringen i rettshjelpsatsen over tid med endringene i relevante kostnader over samme tidsperiode. Dersom rettshjelpsatsen øker mindre enn kostnadene til advokatvirksomhetene, vil rettshjelpstilbudet forverres. Grunnen til at rettshjelpstilbudet vil forverres er at klientene vil få et mindre utvalg av advokater å velge i, nemlig advokater som godtar en lavere avlønning enn andre. Dette er etter foreningens oppfatning en

⁷ Blant advokater som tar saker på rettshjelpsatsen gjelder dette omtrent 70 prosent av virksomhetene.

⁸ Arbeidskraftkostnader er kostnadene direkte knyttet til å lønne et årsverk, og inkluderer kostnader til pensjon, sosiale ytelser osv.

uomtviselig sannhet – når utgiftene stiger mer enn inntektene blir det vanskeligere å drive med god kvalitet. Vi mener det er godt grunnlag for å si at rettsikkerheten til klienter i straffesaker og fri rettshjelpssaker kunne vært vesentlig bedre, dersom det ikke hadde vært for underreguleringen av rettshjelpsatsen de siste 20 årene.

Hvor nivået på rettshjelpsatsen skal ligge, er derimot et vanskeligere spørsmål å besvare. For hvert år kostnadene øker mer enn rettshjelpsatsen, står man igjen med en mindre andel advokater som er villige til å ta oppdrag på rettshjelpsatsen. Altså en forverring av situasjonen. Hvor stor denne gruppen ideelt sett bør være er ikke klart. Landets største forretningsadvokatvirksomheter har timespriser langt over det en gjennomsnittlig allmenadvokatpraksis har, og det er ikke nødvendigvis lett for en strafferetts- eller rettshjelpsadvokat å bytte til forretningssegmentet uten videre. Sammenligninger mellom forretningsadvokater og advokater som tar saker på rettshjelpsatsen er dermed lite relevant, selv om det er noe overlapp mellom gruppene.

Advokatforeningens langsiktige mål er at rettshjelpsatsen skal nærme seg den bærekraftige satsen i størst mulig grad. Bærekraftig sats er beregnet med 2019 som basisår. Deretter er satsen regulert med advokatbransjens faktiske kostnadsendringer for å finne historisk og framtidig sats. Slik vil endringene fra år til år ikke speile annet enn utviklingen i de kostnadene advokatene faktisk står ovenfor i sin virksomhet. Bærekraftig sats for 2019 ble satt til 1450 kroner. Tallet er basert på gjennomsnittet av foreningens medlemmers svar på hva som ville vært «riktig nivå» på rettshjelpsatsen. Som vist i punkt 3.4.2, er dette 266 kroner lavere enn gjennomsnittsprisen advokatene tok til privatklienter dette året, det er også vesentlig lavere enn prisen advokater som primært jobber på rettshjelpsats tok fra sine private klienter. Nivået på den bærekraftige satsen er dessuten lavere enn prisen de samme advokatene tar når de representerer det offentlige, og lavere enn kostnadene per advokattime hos kommune-advokaten og regjeringsadvokaten. Til sammenligning er rettshjelpsatsen i Sverige rett under 1 500 norske kroner⁹ med dagens valutakurs, og rettshjelpsatsen i Danmark er på over 2 500 kroner¹⁰. Slik sett er det bærekraftige nivået på rettshjelpsatsen et nøkternt mål. Som vist i figur 2 har rettshjelpsatsen i løpet av de siste 15 årene gått fra å være omtrent 150 kroner lavere enn bærekraftig sats, til å i dag være over 400 kroner lavere enn bærekraftig sats. Dette kommer av at rettshjelpsatsen har økt omtrent på nivå med inflasjonen, mens advokatenes kostnader har vokst vesentlig mer, se figur 1.

I foreningens forslag til rettshjelpsats for 2021, som ble overlevert departementet i fjor høst, ble bærekraftig rettshjelpsats beregnet til 1530 kroner. I løpet av året har det imidlertid vist seg at lønns- og prisveksten vil bli vesentlig lavere enn det SSBs prognoser viste i fjor. Beregninger basert på SSBs oppdaterte prognoser viser at faktisk bærekraftig sats for 2021 vil lande på 1514 kroner. Basert på prognosene for lønns- og prisvekst fra 2021 til 2022 viser foreningens beregninger at tilsvarende sats i 2022 vil være 1560 kroner. Det vil si at bærekraftig sats forventes å øke med 46 kroner fra 2021 til 2022. 36 kroner av denne økningen skyldes forventet vekst i arbeidskraftkostnader, 10 kroner skyldes forventet vekst i øvrige kostnader.

Under beskrives kort de beregningene som er gjort for å finne endringen fra 2021 til 2022. For en mer detaljert redegjørelse, se vedlegg.

⁹ 1 404 SEK

¹⁰ 1 775 DKK, men i Danmark godtgjøres advokatene relativt sjelden på bakgrunn av timer brukt, og oftere på bakgrunn av «sakens verdi», satsen er dermed ikke direkte sammenlignbar med den norske.

2.1 Lønnskompenten

SSB forventer at gjennomsnittlig årslønn vil vokse med 3,5 prosent fra 2021 til 2022.¹¹ Tidligere års erfaringer viser at advokatvirksomheters arbeidskraftkostnader, det vil si kostnadene direkte forbundet med å lønne et årsverk, som regel stiger mer enn gjennomsnittslønnen i samfunnet. I beregningene av bærekraftig sats over tid er det derfor tatt utgangspunkt i arbeidskraftkostnadsindeksen for næringen «Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting»¹², som er den næringen advokatbransjen hører inn under. Prognoser for utviklingen i arbeidskraftkostnadene i næringen fra 2021 til 2022 foreligger derimot ikke, vi har derfor tatt utgangspunkt i prognosene for gjennomsnittlig årslønnsvekst når endringene i lønnskompenten av rettshjelpsatsen er beregnet. Veksten i gjennomsnittlig årslønn vil ha betydning for de 68 prosentene av rettshjelpsatsen som går med til å dekke lønnskostnader i advokatvirksomhetene. Den forventede årslønnsveksten innebærer at bærekraftig sats vil øke med 36 kroner og 24 øre fra 2021 til 2022.

2.2 Driftskostnadskompenten

Andre driftskostnader enn lønn utgjør 32 prosent av kostnadene til advokater som jobber på rettshjelpsats. Tidligere års erfaringer viser at advokaters driftskostnader som regel vokser med en noe høyere takt enn konsumprisindeksen. Dette er hensyntatt i beregningene av bærekraftig sats bakover i tid, ved at kostnadskompenten er delt opp i kontorleie, IKT-kostnader og øvrige kostnader. Det er derimot ikke utarbeidet prognoser for utviklingen av slike kostnader fra 2021 til 2022, det er derfor tatt utgangspunkt i den forventede veksten i konsumprisindeksen. SSB forventer at konsumprisindeksen (KPI-JAE) vil øke med 2,1 prosent fra 2021 til 2022.¹³ Den forventede veksten i konsumprisindeksen innebærer at bærekraftig sats vil øke med 10 kroner og 5 øre fra 2021 til 2022.

3 SITUASJONSBESKRIVELSE

De siste 20 årene har rettshjelpsatsen helt klart vært underregulert i forhold til advokatvirksomhetenes faktiske kostnader. Situasjonsbeskrivelsen under tar utgangspunkt i de siste 15 årene, dette fordi flere av SSBs prisindekser som er brukt ikke strekker seg lenger tilbake i tid. Underreguleringen strekker seg derimot tilbake til årtusenskiftet, når en periode med styrking av satsen ble avsluttet. Siden den tid har satsen stått stille justert for inflasjon, og sunket justert for faktiske kostnader.

Realnedgangen i rettshjelpsatsen har ført til

- en situasjon hvor erfarne advokater i mindre grad tar oppdrag på rettshjelpsatsen, og hvor flere av dem som gjør det søker seg vekk,
- en situasjon hvor advokater som tar oppdrag på rettshjelpsats får mindre og mindre betalt i forhold til motpartens advokat, og har større begrensninger på tiden de kan bruke,
- en situasjon hvor advokater som tar oppdrag på rettshjelpsatsen driver med et minimum av kostnader, og har en mer effektiv drift enn tilsvarende advokater som ikke tar slike oppdrag, samtidig som deres inntekter fortsetter å synke i forhold til utgiftene.

Situasjonen blir verre for hvert år, og utgjør en betydelig trussel mot rettsikkerheten til de svakeste i samfunnet.

¹¹ SSB tabell 12880: Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskap og prognoser, etter statistikkvariabel og år. Årslønn – Prosentvis endring fra året før

¹² SSB tabell 07251: Arbeidskraftkostnadsindeks, etter næring

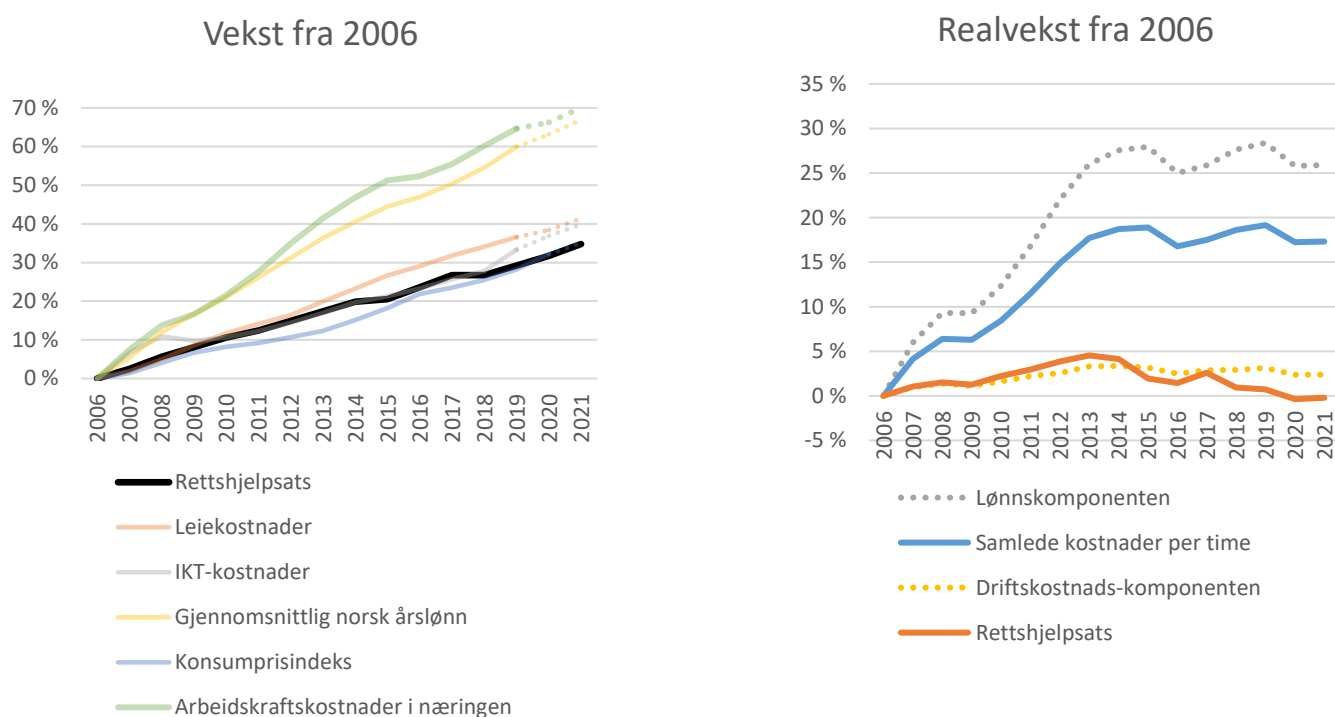
¹³ SSB tabell 12880: Makroøkonomiske hovedstørrelser.

3.1 Avstanden mellom bærekraftig sats og faktisk sats har økt

De siste 15 årene har kostnadene til advokatvirksomheter som jobber på rettshjelpsats økt nesten dobbelt så mye som det rettshjelpsatsen har økt. Likevel har landets advokater klart å opprettholde et rettshjelpstilbud til alle klienter. Denne situasjonen er i stor grad muliggjort av at flertallet av advokatene som tar oppdrag på rettshjelpsats, har slike oppdrag som en liten andel av sine inntekter. I Advokatforeningens bransjeundersøkelse framgår det at for 43 prosent av advokater som tar saker på rettshjelpsats, har disse sakene utgjort under 10 prosent av deres samlede omsetning. For 74 prosent utgjør de under halvparten av omsetningen. I den grad virksomhetene har klart å opprettholde forsvarlig drift, er det takket være en subsidiering av rettshjelpssakene ved hjelp av andre saker, hvor prisene har vokst i en langt høyere takt enn rettshjelpsatsen. Det vil si at ordningen i økende grad er avhengig av at advokatene subsidierer saker på rettshjelpsats med inntekter fra saker hvor klientene betaler selv, samt at advokatene som tar slike saker fortsetter å gjøre det, selv om de taper penger på det.

Figur 1 viser hvordan rettshjelpsatsen har økt vesentlig mindre enn kostnadene advokatvirksomhetene står ovenfor. Figuren viser også det samme bildet justert for inflasjon. Her er kostnadene aggregert i lønnskomponenten og driftskostnadskomponenten, samt samlede kostnader. Figur 2 viser hvordan rettshjelpsatsen som andel av bærekraftig sats har sunket kraftig de siste 15 årene.

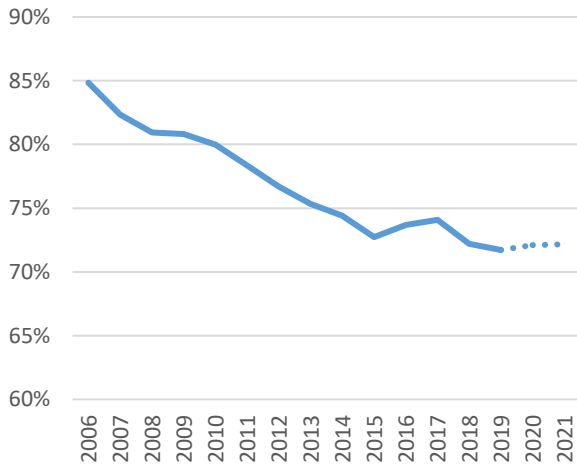
Figur 1: Rettshjelpsatsen og advokatvirksomhetenes kostnader

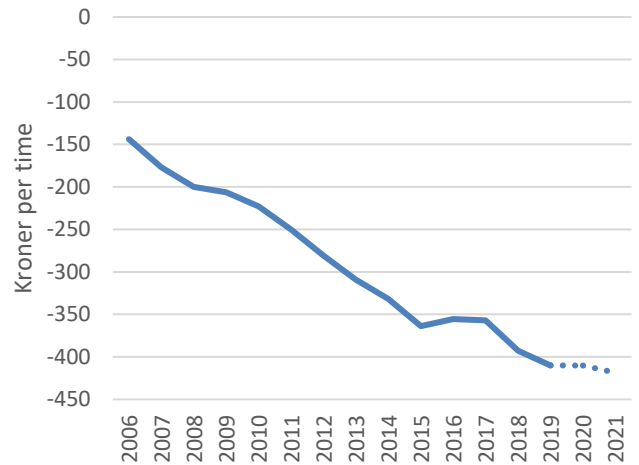
Kilder: Leiekostnader er fra SSB tabell 11574 «Næringseiendomutleie», IKT-kostnader fra SSB tabell 09936 «IT-tjenester», Gjennomsnittlig norsk årslønn og Konsumprisindeks er begge fra SSB tabell 12880 «Makroøkonomiske hovedstørrelser», og Arbeidskraftkostnader fra SSB tabell 07251 «Arbeidskraftkostnadsindeks». Lønnskomponent, driftskostnadskomponent og samlede kostnader per time er vektete endringer i de underliggende prisindeksene. For mer om vektingen, se vedlegg.

Figur 2: Rettshjelpsatsen og bærekraftig sats

Rettshjelpsatsen som andel av bærekraftig sats

Avstand mellom rettshjelpsats og bærekraftig sats

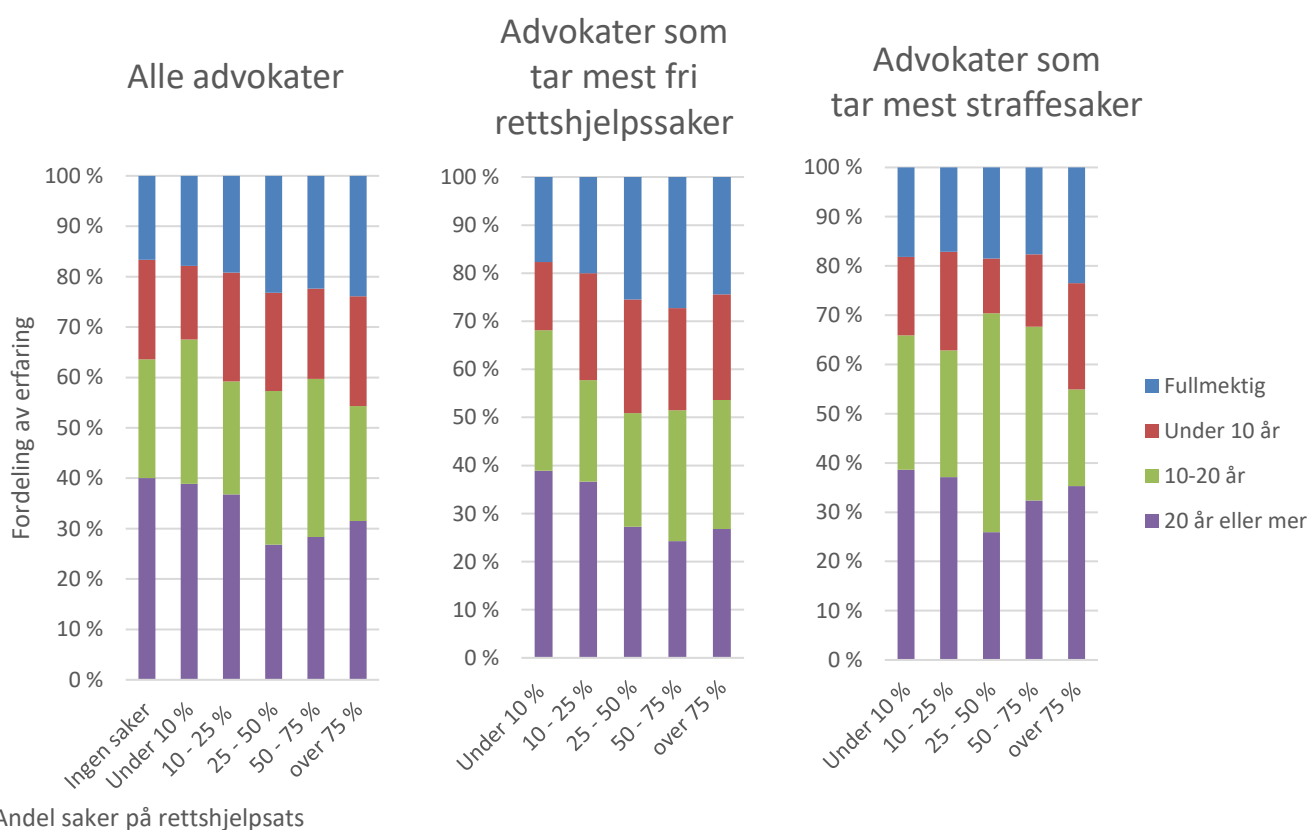

Noter: Bærekraftig sats er beregnet med 2019 som utgangspunkt, se del 2, og deretter justert med faktiske kostnadsendringer. For kildene for kostnadsendringer se figur 1, for mer om metodikken, se vedlegg.

3.2 Advokater som jobber på rettshjelpsats, er mindre erfarne

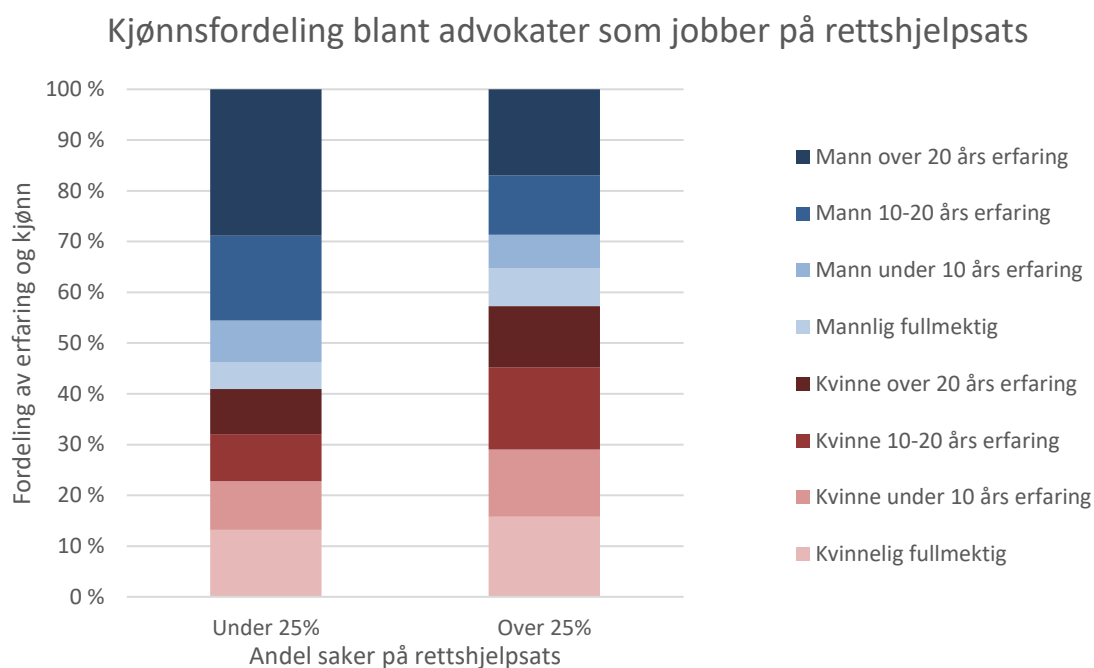
Advokatforeningens bransjeundersøkelse viser at advokater som tar saker på rettshjelpsats i snitt er vesentlig mindre erfarne enn advokater som ikke tar slike saker. Dette gjelder særlig i fri rettshjelpssaker, det vil si sivile saker etter rettshjelpsloven, men også i straffesaker (se figur 3 og 4). Under punkt 3.3 ser vi at advokater i økende grad ønsker å ta færre saker på rettshjelpsats etter hvert som de får erfaring – med den begrunnelse at sakene er for dårlig betalt. De med mest erfaring som fortsatt tar saker på rettshjelpsats, er de som i minst utstrekning er misfornøyd med mengden saker på satsen – med den begrunnelse at sakene er givende. Dette tegner et bilde av et rettshjelpsbehov som dekkes av mindre erfarne advokater som i økende grad søker seg vekk, og erfarne advokater som tar sakene på tross av den dårlige inntjeningen fordi de føler at det er meningsfylt.

Figur 3: Erfaring blant advokater som tar saker på rettshjelpsats

Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2020, gjennomført av Kantar TNS på vegne av foreningen. Antall års erfaring er i figuren satt til antall år siden avlagt avsluttende eksamen. Figurene baserer seg på 1585 svar, hvorav 1062 oppgir å ikke ta saker på rettshjelpsatsen, 157 oppgir å ta under 10% slike saker, 125 oppgir å ta 10-25%, 82 oppgir å ta 25-50%, 67 oppgir å ta 50-75%, og 92 oppgir å ta over 75% saker på rettshjelpsatsen.

Figur 4: Kjønnsfordeling blant advokater som tar saker på rettshjelpsats

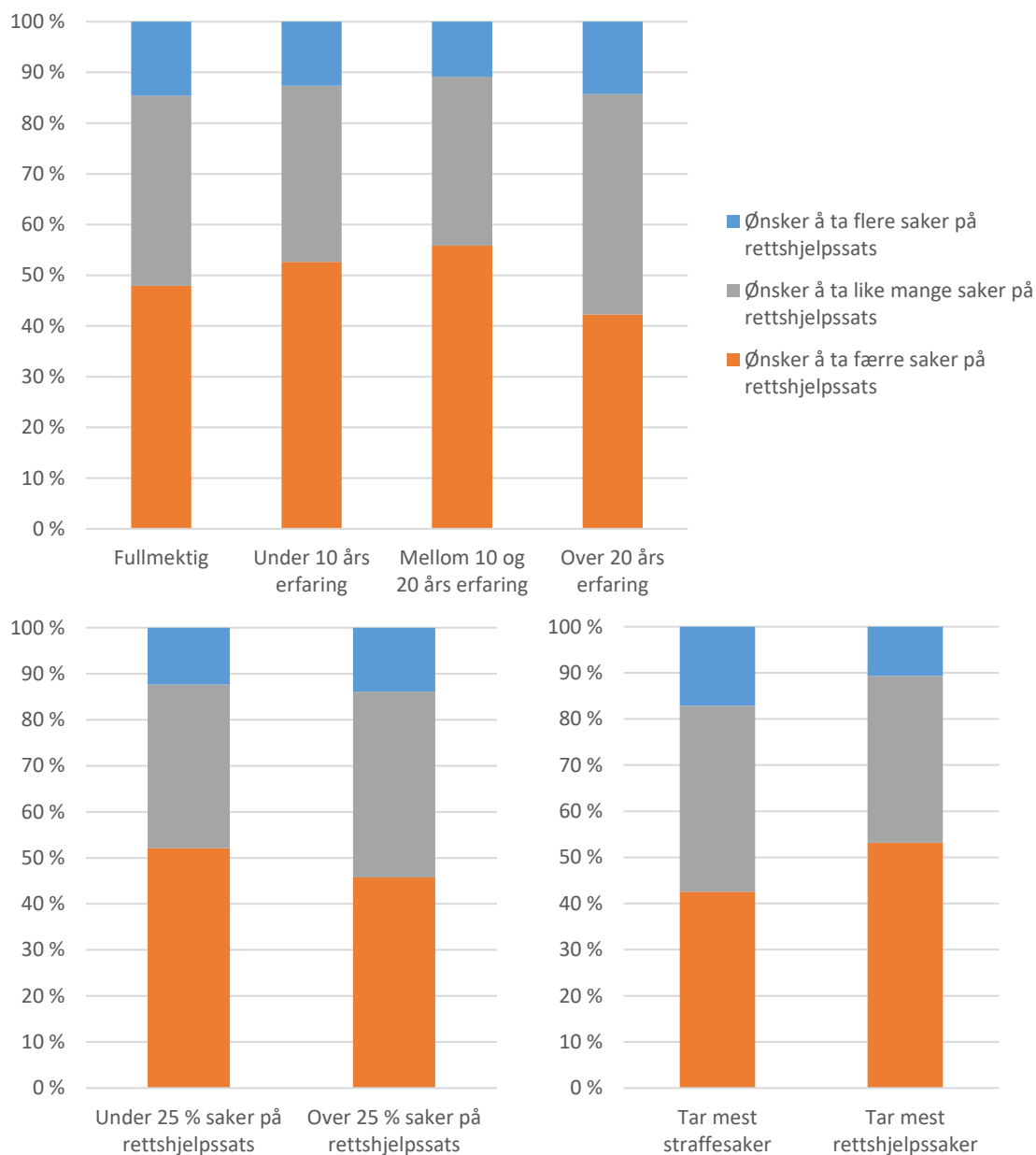

Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2020, gjennomført av Kantar TNS på vegne av foreningen. Figuren viser kun respondenter som har oppgitt å ha tatt minst én sak på rettshjelpsats i 2019. Antall års erfaring er i figuren satt til antall år siden avlagt avsluttende eksamen. Figuren er basert på svar fra 522 respondenter, hvorav 281 oppgir å ha hatt under 25% saker på rettshjelpsats, og 241 oppgir å ha hatt over 25% saker på rettshjelpsats.

3.3 Advokater som jobber på rettshjelpssats, søker seg vekk

Rundt halvparten av advokatene som jobber på rettshjelpssats, har et ønske om å ta færre slike saker. Rundt 12 prosent har et ønske om å ta flere slike saker. De som i størst grad søker seg vekk er advokatene de som i utgangspunktet tar forholdsvis få slike saker, som har litt erfaring, og som hovedsakelig jobber med fri rettshjelpssaker.

Figur 5: Advokaters ønsker om saker på rettshjelpssats

Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2020, gjennomført av Kantar TNS på vegne av foreningen. Basert på svarene fra alle respondenter som oppga å ha tatt minst én sak på rettshjelpssatsen i 2019 (482 respondenter).

3.4 Advokater som jobber på rettshjelpsats, får mindre betalt enn motpartens advokat

Ved fastsettelse av rettshjelpsatsen er det relevant å sammenligne med satsen som betales av kommune, stat og andre aktører som ofte representerer motparten i saker med fri sakførsel. Det er også naturlig å se på hva det offentlige ellers betaler for advokattjenester.

3.4.1 Prisen stat og kommune betaler for advokat

Regjeringsadvokaten representerer staten i en rekke saker der borgerens representasjon honoreres etter rettshjelpsatsen. Advokatforeningen har derfor gjennomgått saker på områdene psykisk helsevern, trygde- og utlendingsrett for å sammenligne statens salærkrav med advokater som arbeider for rettshjelpsats.

I 2019 førte Regjeringsadvokaten flertallet av sine 900 saker selv. Regjeringsadvokatens egen timesats lå på 1450 kroner per time¹⁴ i 2017, altså mer enn fire hundre kroner over rettshjelpsatsen i 2017. Ser vi på tilgjengelig tallmateriale for regjeringsadvokatens årsrapport for 2019 kan vi gjøre følgende regnestykke:

Regjeringsadvokaten har i alt 45,2¹⁵ juridiske årsverk (advokater og advokatfullmektiger). Lønns-kostnadene (inkl. pensjon osv.) er på 79,99 millioner kroner, det blir i snitt 1,5 million kroner i lønnsmidler per juridisk årsverk. Tar vi med husleie og alt annet som skal til for å drive Regjeringsadvokaten, altså 130 millioner minus 10,5 millioner som brukes på eksterne advokater, blir resultatet 2,68 millioner per juridisk årsverk hos Regjeringsadvokaten. Dersom vi antar at de har en faktureringsgrad på 100 prosent (altså er 100 prosent effektivt) og at et årsverk har 1695 arbeidstimer per kalenderår juridiske årsverk - som er normen - og ganger dette med 45,2 juridiske årsverk – altså ca. 75 000 juridiske arbeidstimer, betyr det at regjeringsadvokaten har en kostnad på 1584 kroner pr time for 2019.

Regnestykket ser slik ut:

Regjeringsadvokaten	2019
Juridiske årsverk	45,2
Andre årsverk / støttepersonell	21,1
Lønnskostnader	kr 79 988 694
Lønns- og driftskostnader eks honorarer til eksterne	kr 121 389 556
Kostnad per juridisk årsverk	kr 2 685 610
Timepris per årsverk	kr 1 584

Kilde: Regjeringsadvokatens Årsrapport 2019

Regjeringsadvokaten setter også ut en rekke saker til privatpraktiserende advokater, og regnestykket over er korrigert for dette. Dette gjelder saker som knytter seg til tvungent psykisk helsevern, samt saker på trygde- og utlendingsrettsområdet. Statens motpart har krav på fri sakførsel i mange av disse sakene. Rammeavtalene mellom Regjeringsadvokaten og de samarbeidende advokatfirmaene godtgjøres ifølge Regjeringsadvokatens årsrapport etter stykkpris, men Advokatforeningen kjenner ikke til hva stykkprisen er.

Det er for øvrig verdt å merke at Oslo byfogdembete i 2018 økte salærsatsen for bobehandling betydelig. Sorenskriveren begrunnet den gang økningen med at satsen lå vesentlig under det

¹⁴ Se dom av 16-174248ASK-BORG/04.

¹⁵ Årsrapporten til regjeringsadvokaten side 16

advokatene kunne få for annet type arbeid, og at en økning var nødvendig for å beholde et kompetent bostyrerkorps og sikre fremtidig rekruttering.¹⁶ Satsen ble da økt fra 1 530 kroner timen til 1 900 kroner timen for en bostyrer. Det ble altså funnet nødvendig å øke satsen med 18%, fra et nivå som allerede lå over foreningens forslag til bærekraftig rettshjelpsats. Se tabellen under for øvrige satser.

Fra og med 1. mars 2018 gjelder følgende salærsatser for bobehandling		
	Normalsats	Særskilt krevende arbeid etter avtale
Bostyrer	kr 1 900,00	kr 2 530,00
Ansatt advokat	kr 1 575,00	kr 2 100,00
Advokatfullmektig	kr 1 250,00	kr 1 660,00
Saksbehandler	kr 750,00	
Borevisor	kr 1 575,00	kr 2 100,00
Revisorassistent	kr 1 000,00	kr 1 330,00
Kreditorutvalg	kr 500,00	
Kreditorutvalg særskilt komp	kr 1 000,00	
Studentmedlem	kr 200,00	

3.4.2 Opplysninger om timepris fra advokatene

I Advokatforeningens bransjeundersøkelse fra 2020 fremkommer det også at når det offentlige kjøper juridiske tjenester, betales en høyere pris enn når det offentlige betaler for forsvarer, bistandsadvokat eller for fri rettshjelp.

Som vi ser under, betaler det offentlige rundt 1600 kroner timen i gjennomsnitt for advokattjenester i saker der den private part har fri rettshjelp. Settes dette i relasjon til andelen av saker som advokaten har på rettshjelpsats og prisen når samme advokatforetak representerer det offentlige i sakstyper som kvalifiserer til fri rettshjelp, er sammenhengen som den fremkommer herunder.

Andel saker på rettshjelpsats	Gjennomsnittlig timespris til offentlige klienter		Gjennomsnittlig timespris til private klienter		Antall svar
	Oppgitt for 2019	Kostnadsjustert til 2022	Oppgitt for 2019	Kostnadsjustert til 2022	
Ingen saker	kr 1 768	kr 1 889	kr 1 816	kr 1 941	79
Lav andel – under 25 %	kr 1 581	kr 1 689	kr 1 688	kr 1 804	71
Middels andel – mellom 25 og 75 %	kr 1 504	kr 1 607	kr 1 718	kr 1 836	78
Høy andel – over 75 %	kr 1 532	kr 1 637	kr 1 538	kr 1 644	35
Gjennomsnitt	kr 1 608	kr 1 718	kr 1 716	kr 1 833	263

Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2020, gjennomført av Kantar TNS på vegne av foreningen.

Tabellen over viser gjennomsnittsfaktureringsprisen til henholdsvis det offentlige og private klienter, hos advokater som representerer det offentlige i saker der den private part har fri rettshjelp. Gjennomsnittsprisen er i overkant av 1600 kroner, i motsetning til den private parts advokat som

¹⁶ <https://www.advokatbladet.no/rettshjelpsaksjonen-salaersats/1900-i-timen-til-bostyrere---forsvarere-reagerer/112584>

mottar rettshjelpssalær som på daværende tidspunkt var på 1040 kroner og ofte omfattet av en stykkprisbegrensning. For en advokat er det altså mer økonomisk gunstig å bistå stat og kommune enn å påta seg fri rettshjelpsaker for den private parten. Tabellen har en kolonne hvor timeprisene er oppjustert med forventede kostnadsendringer fra 2019 til 2022, for bedre å belyse størrelsene i forhold til årets salærkrav.

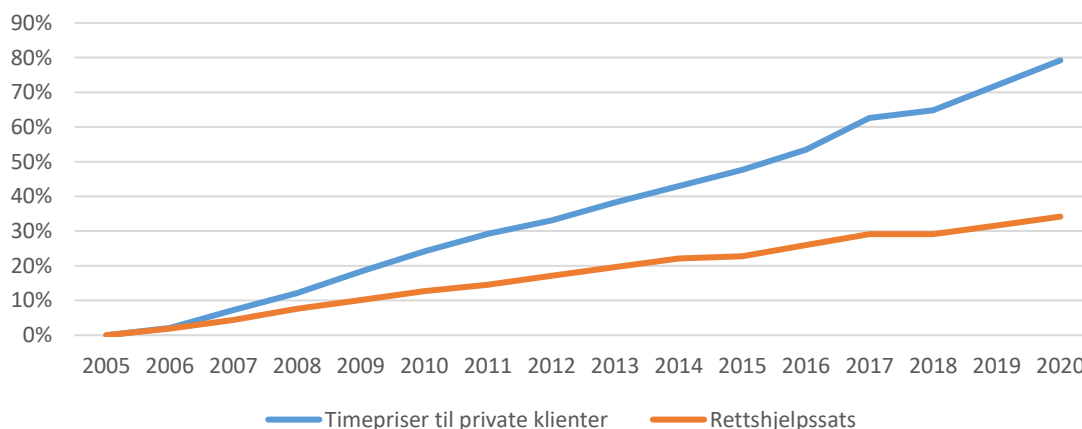
3.4.3 Avstanden mellom rettshjelpsatsen og prisen private aktører betaler er økende

Motparten til rettshjelpsmottakere i sivile saker er ofte andre private klienter, som betaler for advokatbistand selv. Fra tabellen over ser man at gjennomsnittlig timepris private aktører betaler for advokatbistand var i overkant av 1700 kroner timen i 2019, og at dette forventes å stige til 1833 kroner timen i 2022. Advokater som har en høy andel saker på rettshjelpsats tar en lavere timespris til andre private klienter enn det øvrige advokater gjør, men også denne prisen var nesten 500 kroner høyere enn rettshjelpsatsen i 2019.

SSB fører statistikk over prisutviklingen på juridiske tjenester til privatpersoner. Fra figur 6 ser vi at prisene til privatpersoner har økt med 79 % siden 2005. Dette er dobbelt så mye som økningen i rettshjelpsatsen over samme periode. Dette viser med tydelighet at klientene i for eksempel foreldretviser eller andre rettshjelpssaker med private motparter, i økende grad må ta til takke med dårligere betalte advokater enn sine motparter.

Figur 6: Endring i rettshjelpsatsen og priser til private klienter

Prosentvis endring fra 2005

Kilde: Historisk gjennomgang av rettshjelpsatsen, samt SSBs tabell 09526 «Juridisk tjenesteyting, prisindeks»

3.5 Advokater som jobber på rettshjelpsats, tjener mindre enn andre advokater

For flertallet av advokater som tar saker på rettshjelpsats, så utgjør disse sakene en liten andel av deres portefølje og en mindre andel av deres lønn. Likevel finnes det enkelte advokater hvor saker på rettshjelpsats utgjør over 75 prosent av deres portefølje. I 2020 gjaldt dette 17 prosent av advokatene som tok slike saker¹⁷. Denne variasjonen gjør det mulig å se hvordan inntekten til advokatene endrer

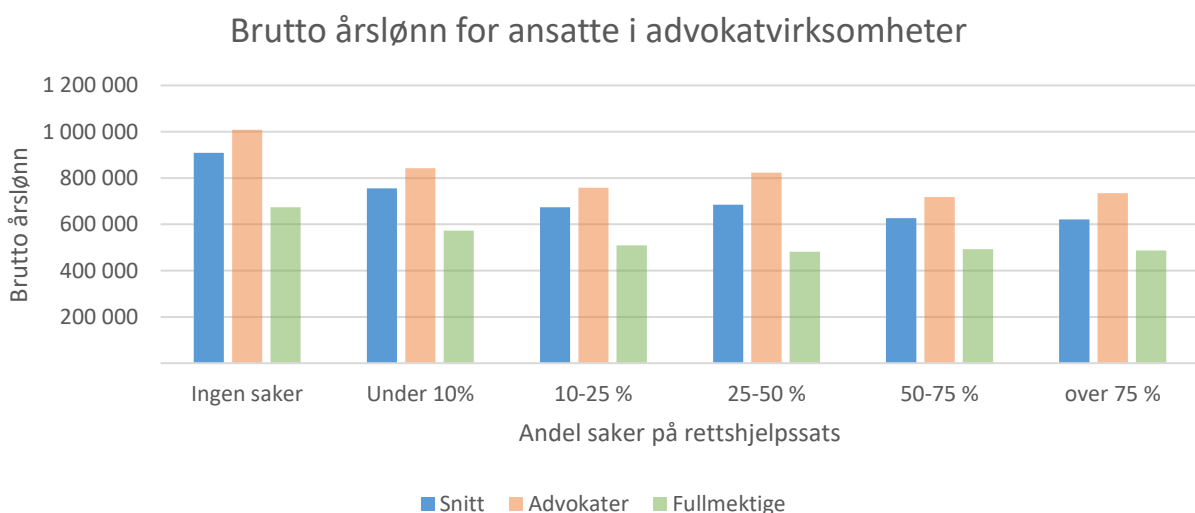
¹⁷ Flertallet av disse er spesialisert innen strafferett.

seg avhengig av hvor stor andel saker de har på rettshjelpsats. Statistikken viser tydelig at advokater som overhodet ikke jobber på rettshjelpsats tjener mye bedre enn de som gjør det. Dette er ikke overraskende, i den forstand at enkelte av disse advokatene jobber i helt ulike segment. Det er derimot også en tydelig inntektsforskjell mellom advokater som er relativt like, det vil si at de i hovedsak jobber opp mot privatklienter, og tar noen saker på rettshjelpsats, og noen saker til markedspris. Her ser man tydelig at inntekten til ansatte advokater synker jo flere saker på rettshjelpsats man tar. Dette er illustrert i figur 7.

Figur 8 viser det samme bildet for selvstendig eiere av advokatfirma. Trenden er mindre tydelig her, særlig for virksomheter med bare én advokat. Grunnen til dette er at vi ikke har direkte tall på lønn og utbytte for denne gruppen, men kun virksomhetens årsresultat. Forskjeller i organisasjonsform mellom segmentene kan derimot gjøre at årsresultatene ikke nødvendigvis er direkte sammenlignbare.

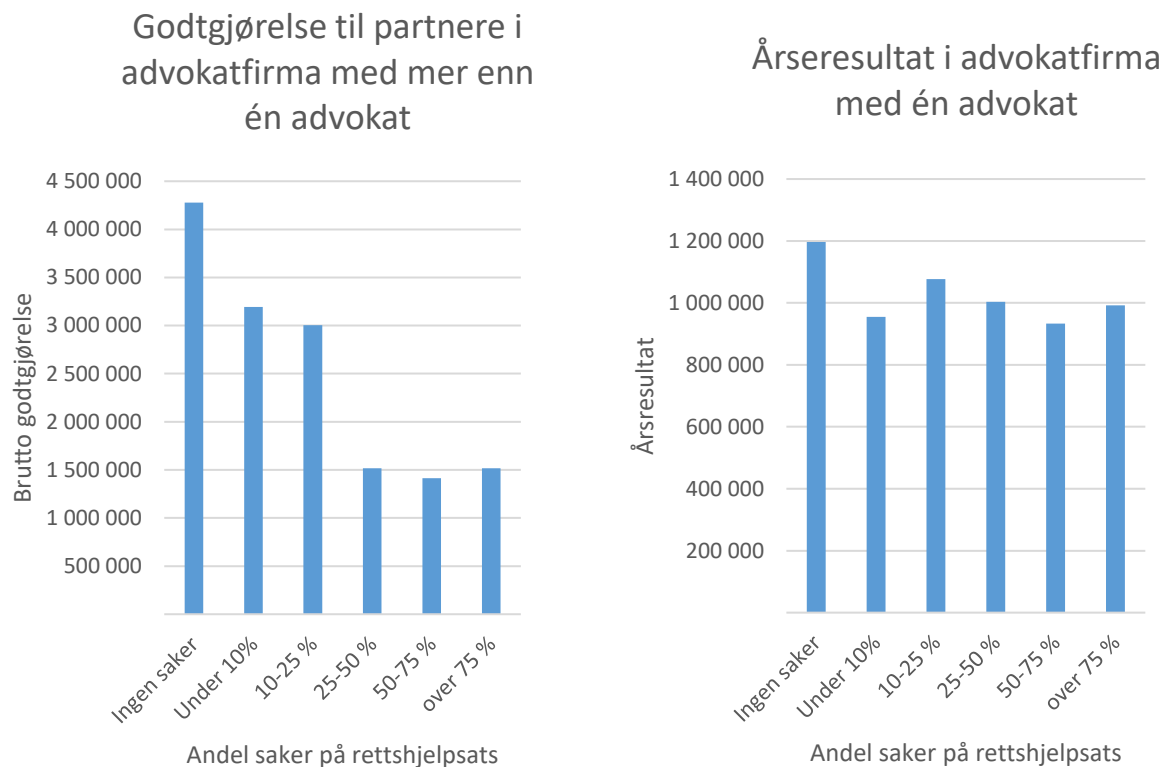
Figur 9 viser snittet for alle grupper, det vil si figur 7 og 8 kombinert. Her ser vi tydelig at advokater som ikke tar saker på rettshjelpsats tjener bedre enn gjennomsnittet i bransjen, og at jo flere saker på rettshjelpsats man tar, jo dårligere tjener man i forhold til snittet.

Figur 7: Lønn til ansatte i advokatvirksomheter, etter andel saker på rettshjelpsats

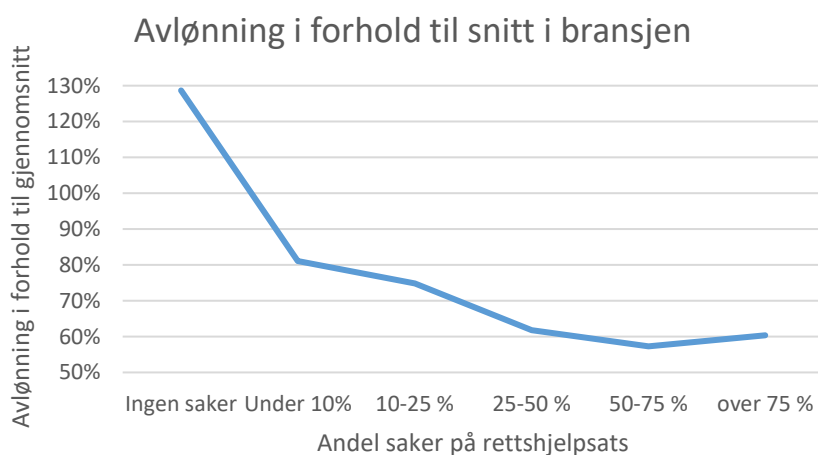
Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2020, gjennomført av Kantar TNS på vegne av foreningen. Basert på svar fra 859 respondenter, hvorav 580 er ansatte advokater og 279 er fullmektige.

Figur 8: Godtgjørelse og resultat til eiere av advokatfirma, etter andel saker på rettshjelpsats

Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2020, gjennomført av Kantar TNS på vegne av foreningen. Basert på svar og regnskap fra 202 eiere av virksomheter med én advokat og 453 partnere i advokatfirma med mer enn én advokat.

Figur 9: Gjennomsnittlig avlønning, etter andel saker på rettshjelpsats

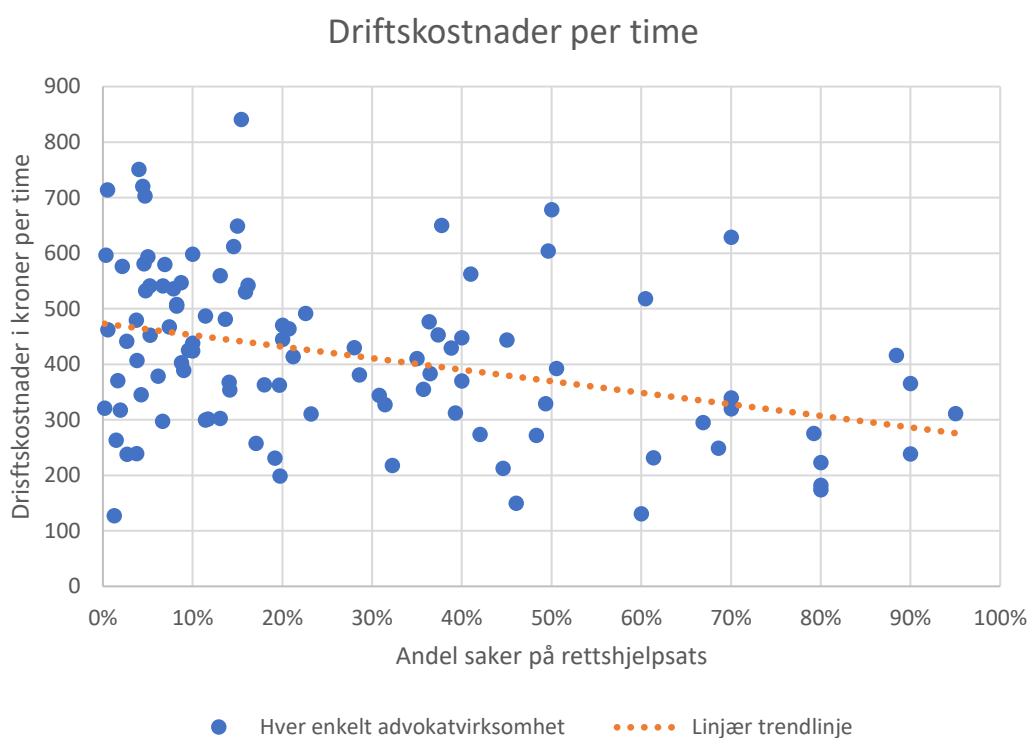

Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2020, gjennomført av Kantar TNS på vegne av foreningen. Basert på svar og regnskap fra 202 eiere av virksomheter med én advokat, og 859 ansatte og 453 partnere i advokatfirma med mer enn én advokat.

3.6 Advokater som jobber på rettshjelpsats har mer effektiv drift enn andre advokater

Advokatene som jobber på rettshjelpsats har vesentlig lavere lønn enn advokater som ikke jobber på rettshjelpsats. Forskjellen er imidlertid mindre enn det forskjellen mellom rettshjelpsatsen og gjennomsnittlig timepris til private klienter skulle tilsi. Dette har sin forklaring i det at advokater som jobber på rettshjelpsats er vesentlig mer effektive enn advokater som i mindre grad tar saker på rettshjelpsats. Figur 10 viser estimerte driftskostnader per time og andel saker på rettshjelpsatsen for respondenter i Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2020. Figuren viser alle respondenter som har tatt saker på rettshjelpsatsen, med unntak av forretningsadvokater. Driftskostnader per time refererer her til alle driftskostnader utenom lønn, og er estimert ved hjelp av regnskapstall fra Brønnøysundregistrene og oppgitte timespriser. Den stiplede linja viser det gjennomsnittlige forholdet mellom andel saker på rettshjelpsatsen og driftskostnader per time. Analysen viser at en advokatvirksomhet som har alle sine saker på rettshjelpsatsen har driftskostnader per time som er 208 kroner lavere enn en tilsvarende advokatvirksomhet som ikke tar saker på rettshjelpsatsen. Resultatet endres ikke dersom man tar høyde for forskjeller i organisering, eller for spesialisering innen straff eller fri rettshjelp.

Figur 10: Driftskostnader per time som funksjon av andel saker på rettshjelpsats

Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse 2020 koblet opp mot regnskapsdata fra Brønnøysundregisterene. Bransjeundersøkelsen er gjennomført av Kantar TNS på vegne av foreningen. Figuren viser alle virksomheter som hadde minst én sak på rettshjelpsatsen i 2019, med unntak av forretningsadvokater, totalt 103 virksomheter. For mer om grunnlaget for figuren, se vedlegg.

3.7 Økningen i sakskostnader skyldes ikke rettshjelpsatsen

En rekke nyere utredninger har vist at sakskostnadene i norske domstoler har økt betraktelig de siste årene. Sist i rekken er Domstolkommisjonens siste delutredning¹⁸, som viste at sakskostnadene nesten doblet seg fra 2009 til 2018. Over samme periode økte sakskostnadene som andel av tvistesum med ca. 50 prosent. Rettshjelpsutvalgets utredning¹⁹ viser at sakskostnadene har økt også i rettshjelpssaker. Økningen i sakskostnadene i rettshjelpssaker har imidlertid vært langt lavere enn i saker hvor klientene betaler selv. Justert for inflasjon er det kun økningen i antall timer som blir brukt i hver sak som har gjort at kostnadene har økt i rettshjelpssakene. Dette skyldes igjen i hovedsak at sakene øker i hovedforhandlingstid og omfang. Det er med andre ord ikke prisen som har ført til kostnadsøkningen, men måten sakene behandles på. Løsningen på økende sakskostnader er med andre ord ikke å fortsette underreguleringen av rettshjelpsatsen – rettshjelpsmottakere og deres advokater kan ikke betale prisen for at tidsbruken i norske domstoler øker. Her må det stilles krav til at dommerne styrer sakene strammere.

4 GENERELT OM STYKKPRISORDNINGEN

4.1 Om stykkprisordningen

Stykkprissystemets hensikt var å forenkle, skape rettferdighet og forutsigbarhet, og gi myndighetene en form for kontroll på utgiftene. Hensiktene er beskrevet i dommer Henriksens utredning fra 2005 som dannet grunnlag for revisjonen av forskriftene.²⁰ Her fremgår det at stykkprisen skal gjenspeile medgått tid til sakstypene i gjennomsnitt.

Stykkprisene ble sist helhetlig revidert for femten år siden. Advokatforeningen er opptatt av at forskriften gjenspeiler det nødvendige timetallet i de ulike sakene, og vi mener derfor at stykkprisene må revideres løpende for å være i overensstemmelse med den virkeligheten advokatene møter i sitt daglige virke. I og med at det ikke er foretatt løpende korrigeringer i tråd med behovene, mener vi imidlertid at tiden er inne for å foreta mer helhetlige revisjoner. De viktigste endringene er beskrevet under. Advokatforeningen mener for øvrig at forskriften bør gjennomgå en helhetlig revisjon i tråd med Rettshjelpsutvalgets anbefalinger.

4.2 Om stykkprisordningen og timebruken

Advokaten må ved utførelsen av et oppdrag identifisere, innhente og sette seg inn i sakens dokumenter, snakke med klienten (i noen tilfelle via tolk), hente inn eventuelle uttalelser fra sakkyndige eller andre, foreta et rettskildesøk, gjøre den juridiske vurderingen, kanskje skrive en klage eller møte motpart på annet vis – samt gjøre administrativt arbeid knyttet til bl.a. oppdragsbekreftelse, søknad om fri rettshjelp, tolk, møtevirksomhet, salær, arkivering osv. Det er Advokatforeningens mening at med dagens laveste tidsrammer, er det ikke mulig for advokaten å ivareta klientens interesser i tilstrekkelig grad.

Stykkprisen er for flere saker så lav at advokaten for ofte står overfor et valg mellom enten å jobbe mindre enn det saken krever, eller å jobbe mye gratis. Over tid er det utilfredsstillende å ikke få betalt for å gjøre det arbeidet som sakene man påtar seg krever, og det er også prinsipielt uholdbart. Tilbakemeldinger fra medlemmene er da også at erfarne advokater i begrenset omfang tar på seg slike oppdrag. Dette stemmer godt overens med deler av konklusjonen til MENON i analysen av stykkpris og

¹⁸ NOU 2020:17 «Den tredje statsmakt»

¹⁹ NOU 2020:5 «Likhhet for loven»

²⁰ <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/jd/hdk/2005/0035/ddd/pdfv/238400-henriksen-rapporten.pdf>

medgått tid, hvor de skriver:

Vår gjennomgang av teori og litteratur viser at stykkpriser egner seg best til oversiktlige, gjentakende oppdrag: Der hvor rettshjelpsmottakerens behov, og den nødvendige arbeidsmengden, er forutsigbar, der ytterligere advokatbistand på marginen gir relativt liten gevinst for mottakeren, og der hver advokat over tid utfører mange like oppdrag.

Mange advokater velger å ikke påta seg mer kompliserte oppdrag med det som oppleves som uforansvarlig lav stykkpris, da de opplever at klientens interesser ikke kan ivaretas innenfor stykkprisen. Andre advokater påtar seg oppdragene, og gjør arbeid av god kvalitet ved å overstige tidsrammen og i praksis arbeide gratis - eller de søker om å få betalt for medgått tid. Dette bekreftes også i rettshjelpsutvalget sin utredning, der det frem at:

Etter utvalgets syn er det likevel en svakhet ved stykkprisordningen at systemet – sett fra rene lønnsomhetsperspektiver – straffer de advokatene som påtar seg oppdrag hvor klientens rettshjelpsbehov er stort. Innvendingen gjør seg spesielt sterkt gjeldende på saksområder som ikke preges av noen få, spesialiserte advokater, med mange rettshjelpsoppdrag. Advokater som i dag påtar seg denne typen krevende oppdrag på stykkpris, opplever ofte at de står overfor et valg mellom å jobbe mindre enn det saken krever, eller å jobbe mye gratis.

I noen saker er stykkprisene satt så lavt at advokatens oppgaver bare unntaksvis kan løses innen ordningens rammer. Dette gjelder særlig utlendingssakene. I de «vanlige» asylsakene gis det 5 timer for å klage på avslag. I de øvrige utlendingsrettssakene gis det 2 eller 3 timer for å skrive klage, avhengig av om det er såkalte Dublin-saker, saker for enslige mindreårige, åpenbart grunnløse saker, eller sak om utvisning/bortvisning/tilbakekall av tillatelser.

Vi kan ikke ha en ordning som baserer seg på at advokatene må arbeide mye gratis for at man skal kunne gi rettshjelp av god kvalitet. For å sikre at advokatene yter rettshjelp av god kvalitet, må stykkprisene være i tråd med den nødvendige tidsbruken, slik intensjonen med ordningen i utgangspunktet var.

5 FORSLAG TIL ENDRINGER I STYKKPRISORDNINGEN

I det følgende fremheves de områdene som Advokatforeningen mener har prekært behov for endring av stykkprissatsen. Innspillene til endringer i forskriften og stykkprisene er basert på rapporten «Rettskjøpssalæret 2019 – utviklingstrekk og sammenligninger», konklusjonene fra MENON Economics rapport «Analyse av stykkpris og medgått tid», samt innspill fra våre praktiserende medlemmer i ulike lovutvalg. Videre baserer vi oss på statistikk fra rettsraad.no.

De fleste forslagene innebærer økt antall timer i stykkprisen, andre en fjerning av stykkprisen til fordel for medgått tid. Advokatforeningen har ikke foretatt en helhetlig gjennomgang av alle stykkprissatsene, men har bare vurdert de satsene som vi har fått tilbakemeldinger om fra medlemmene.

Advokatforeningen er imidlertid kjent med konklusjonene fra Rettshjelpsutvalget, og støtter langt på vei utvalgets konklusjoner og forslag – spesielt forslaget om å fjerne stykkpriser på samtlige behovsprøvde saker til fordel for et tak på 15 timer. Dette vil løse en rekke av de stykkprisutfordringene vi peker på i dette notatet. Foreningen ønsker i tillegg særlig å peke på utvalgets forslag til nye

stykkpriser i utlendingssaker²¹ samt innføring av fri rettshjelp i saker om utvisning ved straffbart forhold og nektelse av realitetsbehandling etter utlendingsloven § 32 første ledd bokstav a og d (trygt tredjeland), som gode forslag.

Advokatforeningen er innstilt på, i samarbeid med departementet, å finne gode løsninger i forbindelse med oppfølgingen av rettshjelpsutvalgets utredning.

6 FORSLAG TIL ENDRING AV STYKKPRISEN I FRI RETTSHJELP-SAKER

6.1 Sak om søknad om asyl fra enslig mindreårig asylsøker, i saker som kan berøre rikets sikkerhet, utenrikspolitiske forhold eller der eksklusjon fra flyktingstatus kan bli utfallet (§ 5 annet ledd punkt 1 bokstav b)

Disse sakene karakteriseres av særlig sårbare klienter, hvor innhenting av dokumentasjon og etablering av et tillitsforhold til klienten står sentralt. Stykkprisen er på 3 timer. Innenfor en slik stykkpris er det sjeldent mulig for advokaten å møte (den svært sårbare) klienten, som gjerne bor på et asylmottak som ikke ligger ved advokatens kontorsted. Det er utfordrende å etablere tillit, særlig når det gjelder mennesker som har med seg erfaringer fra statlige systemer som ikke har vært tilliten verdig. Samtidig er klientens forklaring ofte det mest sentrale forholdet i saken, og det er viktig å ha tid til å kunne fremskaffe dokumentasjon som kan underbygge denne. En typisk sak vil da inneholde følgende oppgaver og tidsbruk: 1 time til gjennomgang av dokumenter, 2 timer til klientmøte og innhenting av evt. ytterligere dokumentasjon og 2 timer til søknad. Man skal også være oppmerksom på at møter med tolk tar betydelig lengre tid enn møter hvor man ikke har dette behovet. Dette vil gjelde de fleste utlendingssakene. Da har vi ikke medregnet tid til administrativt arbeide som innhenting av dokumenter korrespondanse med klient, innkalling av tolk, søknad om fritt rettsråd osv. Advokatforeningen ber om at denne stykkprisen heves til 5 timer.

6.2 Sak om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse (§ 5 annet ledd punkt 1 bokstav a)

I sak om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse innvilges det 3 timer, med tillegg av 1 time for klage. Den gjennomsnittlige timebruken er på 4 timer jf. Menon-rapporten.

I saker hvor utreisefristen er oversittet, uttransportertes utlendingen ofte meget raskt, og det blir liten anledning til å snakke med advokaten om hvilke momenter som bør være med i klagen på utvisningsvedtaket. Våre medlemmer erfarer at det kan være vanskelig å få kontakt med utlendingen etter uttransportering, og dersom kontakt opprettes, er det utfordringer knyttet til kommunikasjon og språk over telefon. Muligheten for kontradiksjon og forståelse for vedtaket reduseres dermed betydelig.

I saker om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse, er praksis at advokaten får et forhåndsvarsel fra politiet. Deretter må det innhentes dokumentasjon, gjennomføres samtale med klienten og tolk må anskaffes. Ulike forhold må også avklares med tolken før samtalene. På bakgrunn av dokumentgjennomgang, samtale med klienten og eventuell innhenting av ytterligere dokumentasjon, skrives en uttalelse. Det er altså tidkrevende prosesser som det svært sjelden er mulig å gjennomføre på kun 3 timer. Rapporteringen fra rettsrad.no viser også at disse sakene gjerne tar rundt 1/3 mer enn

²¹ NOU 2020: 5 «Likhet for loven», s. 235 tabell 29.2

maksimal tidsramme, noe som innebærer at advokatene i snitt bruker mer tid enn de får betalt for i disse sakene.

En typisk sak om bortvisning, tilbakekall av gitt tillatelse eller utvisning vil oppsummert inneholde følgende oppgaver og tidsbruk: 1 time til gjennomgang av dokumenter, 1 time til klientmøte, cirka 3 timer til brev med uttalelse, og eventuell tid til innhenting av ytterligere dokumentasjon. Advokatforeningen ber om at satsen settes til minimum 5 timer. Advokatene rapportere at stykkprisen i dag gir dem for knapp tid til å gjøre det arbeidet som er nødvendig, denne har rettshjelpsutvalget også anbefalt å heve til 5 timer.

6.3 Dublin II-sakene (§5 annet ledd 1c nr. 3)

Et annet sted der stykkprisen er i tydelig utakt med behovet for tid, er i de såkalte Dublin II-sakene. Stykkprisen her er på 2 timer.

I disse sakene skal advokaten blant annet redegjøre for rettssikkerhetssituasjonen i det EU-landet som klienten skal tilbake til. Dette er ofte krevende med omfattende informasjonsinnhenting og -gjennomgang. Her viser også tall fra rettsrad.no at det brukes mer tid enn 2 timer. MENON-rapporten anbefaler også denne stykkprisen hevet til 3 timer. Advokatforeningen mener imidlertid dette er for lavt, da det må gis rom for at advokaten henter inn og gjennomgår dokumentene som utlendingsforvaltningen har i saken, samt eventuell øvrig dokumentasjon, for å sikre at alle relevante argumenter er inntatt. Advokaten må ha tid til å snakke med klienten (med tolk), samt beskrive rettssikkerhetssituasjonen i det aktuelle mottakerlandet.

Stykkprisen må opp på 5 timer, i tråd med Rettshjelpsutvalgets anbefalinger, for at advokatene skal kunne gjøre det arbeidet ordningen forutsetter. I dag kan utlendingsmyndighetene velge å anta at saken er adekvat gjennomgått av advokat, uten at advokaten i realiteten har hatt tid til det som følge av den lave stykkprisen. En typisk Dublin II-sak vil kort oppsummert innbefatte følgende oppgaver og tidsbruk: 1 time til gjennomgang av dokumenter, 1 time til klientmøte, 3 timer til brev med klage (herunder søk i kilder og innhenting av evt. ytterligere dokumentasjon). Her er det vesentlig å merke seg at klage i en dublinsak ikke kan gjøres forsvarlig uten å gå igjennom siste landinfo om situasjonen i mottakerlandet, og om det aktuelle land oppfyller minstekriteriene for mottak av flyktninger, eller om det er fare for videresending til et område hvor vedkommende kan risikere forfølgelse. Det kan også være aktuelt å kartlegge familierelasjoner og legge frem dokumentasjon på tilknytning til riket mv.

6.4 Fremmøte i Utlendingsnemnda (§ 5 andre ledd alle punkter)

Stykkprisen for fremmøte er i dag 5 timer. Det er et tydelig behov for justering av denne stykkprisen. Dette påpekes også av MENON i deres rapport. Det er kun de aller mest kompliserte sakene som ikke avgjøres av nemndleder alene. Det er derfor helt sentralt at advokaten får tilstrekkelig tid til forberedelse for å yte god rettshjelp. Stykkprisen må heves betydelig for å møte det reelle behovet. Ut fra det statistiske grunnlaget fra tidligere år burde stykkprisen heves til 13 timer. For øvrig er det grunnlag for å vurdere en annen ordning for stykkpris ved fremmøte i Utlendingsnemnda enn ordningen med fast stykkpris. I likhet med straffesaker og øvrige nemndssaker bør det vurderes å innføre en ordning med medgått tid.

Fremmøte i UNE består ofte av at UNE sender ut innkalling i forkant og ber klient om å svare på spørsmål om språk, identitet mv. Dette er noe advokaten må formidle og svare på. Det krever samtale med klient for å få informasjonen som gjør det mulig å svare på UNEs spørsmål (krysse av på skjemaet

og sende tilbake). I andre saker er det i tillegg behov for å innhente og oversende ytterligere dokumentasjon i forkant. Nødvendig saksforberedelse blir ofte over 3 timer. Nemndsmøte tar 5,5 timer i gjennomsnitt (dokumentasjon fra UNE) og nødvendig etterarbeid beløper seg til minst en time til gjennomgang av vedtak og herunder orientering om vedtak. Det er i øvrig UNE som avgjør lengden på møtene.

For alle utlendingssaker er det av stor betydning å ha kunnskap om den enkelte klients kultur, religion og ikke minst landinformasjon. For å kunne bistå den enkelte klient, er dette informasjon som vil være grunnleggende å ha for advokaten. Spesielt dette med landinformasjon er noe som løpende kan endre seg, slik at advokaten vil måtte være oppdatert på dette til enhver tid. Advokatforeningen anbefaler derfor at det innføres medgått tid i disse sakene. Det er dessuten svært få av disse sakene.

6.5 Saker om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfelleskap (§ 5 andre ledd punkt 7 bokstav a)

Saker om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfelleskap, er ofte kjennetegnet ved at klientene er mennesker i dype personlige kriser. Saker om ektefelleskifte er ofte kompliserte, og har en stykkpris på 7 timer.

Bare det å hjelpe klientene med å innhente informasjon og gi dem en helt grunnleggende forklaring av hvordan regelverket fungerer og hva de kan forvente seg, tar gjerne mer tid enn stykkprissatsen tillater. Det blir raskt for lite tid til å sende brev til motparten, og enda mindre til å komme med tilbud og forhandle om minnelige løsninger. Advokatene rekker ikke å gi tilstrekkelig juridisk bistand til at partene kan komme til enighet, og enkelte saker får dermed en unødvendig runde i domstolene. Adekvat advokathjelp tidlig i slike saker er med på å gi legitimitet til en prosess utenfor domstolene, noe som i praksis er kostnadsreducerende på sikt. På denne måten har ordningen med lav og lite fleksibilitet, som stykkpris resulterer i, en prosessdrivende effekt. Det bør tilrettelegges for tilstrekkelig tid til rettsråd, slik at saken kan løses utenfor domstolen. En typisk sak om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfelleskap består gjerne av 1 time til innhenting av dokumenter, 2 timer til gjennomgang av dokumenter, 2 timer til klientmøte og samtaler med klient, 2 timer til skriftlig korrespondanse med motpart, og 2 timer til forhandlinger om minnelig løsning. Advokatforeningen ber om at satsen her settes til 10 timer.

6.6 Oppsigelse og avskjedigelse i arbeidsforhold (§ 5 andre ledd punkt 10)

Også i saker som omhandler oppsigelse og avskjedigelse i arbeidsforhold viser vår erfaring at den gjeldende stykkprisen på 6 timer er under medgått arbeidstid.

Dette er i al hovedsak kompliserte saker, som også er av omfattende velferdsmessig betydning for den oppsagte part. Det følger av arbeidsmiljøloven § 15-1 at det skal gjennomføres drøftelser mellom arbeidsgiver og arbeidstaker i forkant av en mulig oppsigelse/avskjed. Videre legger arbeidsmiljøloven § 17-3 opp til forhandlinger mellom arbeidsgiver og arbeidstaker etter at oppsigelse/avskjed er et faktum. Drøftelsesmøte og senere forhandlingsmøte kommer i tillegg til gjennomgang av oppsigelsen for sjekk opp mot formkrav, gjennomgang av arbeidskontrakt, sjekk om arbeidstaker er organisert og om tariffavtale er gjort gjeldende, be om skriftlig begrunnelse og gjennomgå den sammen med klient, forhandle med arbeidsgiver om mulige løsninger og gjennomgå eventuell annen dokumentasjon knyttet til oppsigelses/avskjedsgrunnlaget. Sistnevnte kan ofte innebære omfattende e-postkorrespondanse. Loven legger videre opp til at det skal føres protokoll over de anførsler som fremsettes av partene under drøftelser og forhandlinger, og dette arbeidet gjøres ofte i etterkant av at

møtene er gjennomført. Videre skal man ha tid til å snakke med klient for å finne ut hva som er den sentrale interessen. Vil vedkommende ha jobben tilbake, eller er det overordnede målet å få til en akseptabel sluttavtale? Slike samtaler krever at man har tid til å snakke med klienten. I tillegg skal man ha tid til å redegjøre for konsekvenser av søksmål, retten til å stå i stilling m.m.

En typisk sak vil ofte se ut som dette: 1,5 time til gjennomgang av dokumenter, 1,5 time til klientmøte og samtaler med klient, 2 timer til skriftlig korrespondanse med motpart og 2 timer til forhandlinger om minnelig løsning. Advokatforeningen ber om at satsen her settes til 7 timer

6.7 Barnevernssaker (§ 5 tredje ledd)

I barnevernssaker utenom fylkesnemndbehandling er det stort behov for god dialog mellom foreldre og barnevern. Her gis en stykkpris på 7 timer. I disse sakene er det viktig å få advokat tidlig inn i saken for å skape større forståelse mellom partene. Mange foreldre har stort behov for å få forklart de ulike delene av prosessen. Tiden er imidlertid ofte for knapp til å oppnå en god dialog mellom partene, gi legitimitet til prosessen og danne muligheter for en minnelig løsning med dagens stykkprissats. Advokatforeningen mener departementet bør legge til rette for at det i større grad brukes samtaleprosesser på tidligere stadium, med økt mulighet for fritt rettsråd i det nødvendige omfang. En nåværende barnevernssak består typisk av 3 timer til gjennomgang av dokumenter (ofte stor mengde dokumentasjon) 1 time til innhenting av øvrig dokumentasjon, 2,5 timer til klientmøte og samtaler med klient, og 2 timer til forhandlinger med barnevernet. Advokatforeningen ber om at satsen her settes til 8,5 timer

6.8 Personskadeerstatning eller tap av forsørger (§ 5 andre ledd punkt 8)

Saker om personskadeerstatning eller tap av forsørger er saker der klienten er i en stor personlig krise, hvor advokatens oppgave til dels er å orientere klienten om erstatningssystemet og hva som kan kreves. Det gis en stykkpris på 7 timer. I saker om personskadeerstatning er det ofte nødvendig å innhente og gjennomgå omfattende medisinsk dokumentasjon.

Klargjøring av faktum av betydning for tapsberegning, ved siden av konkret juridisk veiledning, er en komplisert, tidkrevende og omfattende prosess der dagens stykkprisordning ikke dekker faktisk medgått tid. Ved forsørgertap må det beregnes et tap med og uten dødsfall. Ikke bare den ervervsmessige biten er utfordrende og tidkrevende, men her inngår også mye tid til å få fastslått og beregnet de faste utgiftene, f.eks. strømregning, telefonregninger, skattekrav mv. Samlet sett består en typisk sak av: 1 time til innhenting av dokumenter, 2,5 timer til gjennomgang av dokumenter, 1,5 timer til klientmøte og samtaler med klient, og 3,5 timer til å utarbeide krav, inkl. beregninger. Stykkprisen for saker om personskadeerstatning eller tap av forsørger bør settes til 8,5

6.9 Unntaksbestemmelsen (§ 5 fjerde ledd)

Det gis stykkpris på 5 timer for bistand i medhold av rettshjelpsloven § 11 tredje ledd, jf. forskriften § 5 fjerde ledd. Dette er lovens unntaksbestemmelse, hvoretter det kan gis fritt rettsråd i saker som ikke er listet opp i de prioriterte områdene. Unntaksbestemmelsen egnert seg ikke for stykkpris. Sakene er svært ulike, og det er umulig å foreta en generell antagelse av hvor lang tid en unntaks-sak tar. Det tilsier at saker etter unntaksbestemmelsen bør honoreres etter medgått tid i den enkelte sak.

Advokaten må søke (som hovedregel på forhånd) for å få innvilget rettsråd i medhold av unntaksbestemmelsen. Saksbehandleren hos Fylkesmannen må sette seg inn i saken for å vurdere om det i det hele tatt skal gis rettsråd i medhold av den strenge unntaksbestemmelsen. Da kan saksbehandleren, på bakgrunn av advokatens søknad, eventuelt samtidig vurdere hvor mange timer som bør gis i den enkelte sak.

6.10 Oppsummering

Med utgangspunkt i gjennomgangen anbefaler Advokatforeningen følgende endringer i stykkprisforskriften:

- Stykkprisen i saker om blant annet mindreårige asylsøkere settes til 5 (§ 5 andre ledd punkt 1 bokstav b))
- Stykkprisen i saker om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse settes til 5+1 time (§ 5 annet ledd 1a)
- Stykkprisen for Dublin II saker settes til 5 (§ 5 andre ledd punkt 1 bokstav c) punkt 3)
- Stykkprisen for personlig fremmøte i Utlendingsnemnda fjernes til fordel for medgått tid (§ 5 andre ledd alle punkter)
- Stykkprisen for saker om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfellesskap settes til 11 timer (§ 5 andre ledd punkt 7 bokstav a))
- Stykkprisen for saker om oppsigelse og avskjedigelse settes til 7 (§ 5 andre ledd punkt 10)
- Stykkprisen for barnevernssaker settes til 8,5 (§ 5 tredje ledd)
- Stykkprisen for saker om personskadeerstatning eller tap av forsørger settes til 8,5 (§ 5 andre ledd punkt 8)
- Stykkprisen i saker etter unntaksbestemmelsen fjernes og erstattes av medgått tid (§ 5 fjerde ledd)

7 FORSLAG TIL ENDRING AV STYKKPRIS I STRAFFESAKER

7.1 Om begrensede anker – stykkprisforskriften § 7

Stykkprisforskriften § 7 gir for dårlig rettshjelpsdekning i begrensede anker i lagmannsrettene. I slike saker er det liten eller ingen sammenheng mellom ankeforhandlingens lengde og den tid som går med til normal og forsvarlig forberedelse. I den grad det er en sammenheng, kan den ofte være motsatt – at grundigere forberedelse medfører kortere ankeforhandling.

Etter dagens regler vil en begrenset anke i lagmannsretten regelmessig bli honorert med 6 eller 8 timer (varighet inntil 2 eller 3,5 timer). Dette er saker som krever betydelig rettslig utredningsarbeid i form av rettskildesøk og opplegg av rettslig argumentasjon, så vel som forberedelse av en konsentrert og effektiv saksfremstilling som grunnlag for ankedomstolens vurdering. Sakene har i hovedsak et format som tilsvarer Høyesteretts behandling av straffesaker, og gjennom to-instansordningen er det lagt til grunn at lagmannsrettene skal være den ordinære sisteinstans. Dette forutsetter en kvalitet på saksopplegg og prosedyre på linje med hva som forventes i Høyesterett.

Stykkprisen i Høyesterett for saker av denne type er kr. 55 000 for ankende part, hvilket impliserer en gjennomsnittlig forberedelsestid på om lag 45 timer for en endags ankesak. Dette inkluderer utarbeidelse av faktisk utdrag, rettskildeutredning og utarbeidelse av felles juridisk utdrag, i tillegg til selve de materielle forberedelsene.

I og med at det for begrensede anker i liten grad foreligger noen sammenheng mellom rettsmøtetid og ankens omfang, er det Advokatforeningens oppfatning at disse sakene ikke er egnet for stykkprishonorering.

Alternativt – dersom sakene skal honoreres etter stykkpris – bør det gis en grunngodtgjørelse på 10

timer for ankende part og 5 timer for innanket part i tillegg til den ordinære stykkprisen. En slik endring vil medføre at vesentlig flere begrensede anker vil falle inn under stykkprisforskriften, hvilket vil innebære administrative fordeler for domstolene. Det vil også medføre at det skal vesentlig mer til for å kunne kreve fastsettelse etter medgått tid.

7.2 Om utarbeidelse av anke – stykkprisforskriften § 9

Dagens sats på 0,5 ganger rettshjelpsatsen i tillegg for utarbeidelse av anke eller støtteskriv, bør revurderes. Selv anker som er helt summariske, vil innebære mer enn en halv times arbeid. I de sakene der det er anførsler av vesentlig betydning, tar det betydelig mer enn 30 minutter å utferdige et ankeskriv. I tillegg kommer administrativt arbeid. Advokatforeningen vil her peke på viktigheten av at disse ankene fremmes så gjennomarbeidet som mulig, i og med at sakene er av stor betydning, spesielt i forbindelse med førstegangsfengslinger. Det må her legges vekt på at saken som oftest behandles skriftlig i lagmannsretten, ut fra anke og påtegning fra politiet. Stykkprisen for skriving av anke etter § 9 tredje ledd bør derfor økes til to ganger rettshjelpsatsen, med mulighet for honorering etter medgått tid i mer omfattende saker.

7.3 Om fengslinger – stykkprisforskriften § 9

Flere av våre medlemmer har gitt tilbakemelding om at i saker der det kreves tolk, blir besøkene med klienter som sitter varetekstfengslet ofte kompliserte og tar betydelig lengre tid grunnet de språklige barrierene. Dette er det ikke tatt høyde for i dagens forskrift. Advokatforeningen foreslår derfor at stykkprisforskriften § 9 fjerde ledd økes til hhv. 1,5 og 3 timer per 14-dagersperiode i saker hvor det er nødvendig med tolk.

7.4 Oppsummering – straffesaker

Med utgangspunkt i gjennomgangen over anbefaler Advokatforeningen følgende endringer knyttet til straffesaker i stykkprisforskriften:

- Anvendelsesområdet for stykkprisforskriften § 7 avgrenses mot begrensede ankesaker, slik at disse alltid avregnes etter salærforskriften
- Skriving av ankebegrunnelse etter § 9 tredje ledd økes til to ganger rettshjelpsatsen, med mulighet for honorering etter medgått tid i mer omfattende saker.
- Maksimal tid som honoreres for fengselsbesøk etter stykkprisforskriften § 9 fjerde ledd økes med 50 % i sakene hvor det er nødvendig med tolk.

8 ENDRING AV INNSLAGSPUNKTET FOR MEDGÅTT TID I STYKKPRISORDNINGEN

Mange av stykkprisene gjør det vanskelig å utføre arbeid av tilstrekkelig kvalitet. Dette medfører at mange advokater arbeider mer enn stykkprisen og arbeider gratis.

I dag er det mulig å søke om å få dekket faktisk timeforbruk i saker der samlet timeforbruk overstiger fastsatt stykkpris med mer enn 50 % i sakførselsaker og 100 % i rettsrådsaker. Det må samtidig sannsynliggjøres at det foreligger særlige omstendigheter ved oppdraget som begrunner en slik timebruk.

Resultatet av dagens ordning, med krav om dobling av det som er grunnlag for stykkprisen, kan virke avskrekkende. Risikoen for at en advokat som har en omfattende portefølje med fri rettshjelpssaker

gjennomgående vil ligge over stykkprisen, men under grensen for medgått tid, er svært stor. Resultatet blir da en betydelig underbetaling, noe som kan medføre at advokaten søker seg mot andre private oppdrag, eller mot oppdrag for det offentlige – der betalingen per time er betydelig høyere. Det medfører også en stor usikkerhet for klienten at han eller hun ikke vet hvorvidt alt arbeidet som saken krever, blir dekket av rettshjelpen. Klienten kan således bli avhengig av advokatens velvilje til å jobbe gratis for at ens interesser skal ivaretas. Konkret anbefaler Advokatforeningen at terskelverdien senkes i følgende bestemmelser:

- § 5 femte ledd i stykkprisforskriften bør endres til:
Overstiger faktisk samlet timeforbruk i et rettsråd 25 % av det timeforbruket som er grunnlag for stykkprissatsen, eller er det på et senere tidspunkt behov for ytterligere bistand i samme sak, skal søknad om utvidelse av bevilling til fritt rettsråd sendes fylkesmannen, jf. rettshjelpsforskriften § 3-5.
- Rettshjelpsforskriften § 3-5 bør endres til:
Hvis faktisk samlet timeforbruk i saken overstiger 25 % av fastsatt stykkpris, og timebruken ikke er urimelig, skal fylkesmannen utvide en bevilling til fritt rettsråd. Det samlede salæret skal i så fall fastsettes skjønnsmessig av fylkesmannen etter salærforskriften § 7.
- § 6 andre ledd i stykkprisforskriften bør endres til:
Hvis faktisk samlet timeforbruk i saken overstiger fastsatt stykkpris med mer enn 25 %, skal søknad om utvidelse av bevilling til fri sakførsel sendes fylkesnemnda/retten, jf. rettshjelpsforskriften § 4-5. For saker som nevnt i første ledd nr. 1 gjelder forskriftens § 11 annet ledd tilsvarende.
- Rettshjelpsforskriften § 4-5 bør endres til:
Hvis faktisk samlet timeforbruk i saken overstiger fastsatt stykkpris med mer enn 25 %, og timebruken ikke er urimelig, kan den som har kompetanse til å innvilge fri sakførsel etter § 4-1 til § 4-3, utvide en bevilling til fri sakførsel. Det samlede salæret skal i så fall fastsettes skjønnsmessig etter salærforskriften av den rett eller det forvaltningsorgan som har saken til behandling.
- § 11 første ledd i stykkprisforskriften bør endres til:
Hvis faktisk samlet timeforbruk i en sak som betales etter denne forskriftens § 7 - § 10 overstiger fastsatt stykkpris med mer enn 25 %, og timebruken ikke er urimelig, fastsettes hele salæret etter reglene i salærforskriften.

9 HONORERING FOR PÅLAGT KVELDS- OG HELGEARBEID

Advokatforeningen har mottatt en rekke tilbakemeldinger fra forsvarsadvokater som stadig oftere blir kontaktet av politiet som setter av tid for planlagte avhør på ettermiddags-/kveldstid og i helger. Dette har en naturlig bakgrunn i at tidspunktene for avhør tilpasses politibetjentens turnus. Forsvarerne har langt på vei vært fleksible og tilpasset seg denne praksisen, men uten at de får samme kompensasjon som politiet nyter godt av. Det er forskjell på arbeid som *planlegges* ettermiddag/kveld, enn arbeid som det ikke er noen mulighet for å gjøre på et annet tidspunkt.

Advokatforeningen ber derfor om at når statlige organer (domstoler eller politi) planlegger avhør og

rettsmøter, må rettshjelpsatsen få et prosentvis tillegg etter prinsippet i arbeidsmiljøloven § 10-6 avsnitt (11). Dette medfører at rettshjelpsatsen da økes med 40 % i det omfang det er tale om nødvendig arbeid utenom normal arbeidstid. Med normal arbeidstid henvises det til tidsrommet allerede spesifisert i salærforskriften §8 første ledd.

10 KONKLUSJON

Dette notatet har vist at dagens situasjon er uholdbar. For å sikre rettsikkerheten til klienter i straffe- og fri rettshjelpssaker er en avhengig av at advokater velger å ta saker på rettshjelpsatsen, også etter hvert som deres erfaring øker og de blir mer ettertraktede. Dette er i mindre grad tilfelle i dag. Målet må fortsatt være en bærekraftig rettshjelpsats, og tilstrekkelig med tid i hver sak. Dette krever en økning av stykkprisene og en økning av rettshjelpsatsen opp mot bærekraftig sats, så snart som overhodet mulig. Bærekraftig rettshjelpsats er beregnet til 1560 kroner i 2022. For å sikre kvaliteten må gapet mellom den faktiske satsen og bærekraftig sats reduseres omgående og forsvinne helt på sikt. Satsen må derfor økes med et beløp som er klart høyere enn 46 kroner fra 2021 til 2022, da dette er minste økning som er nødvendig for å hindre at gapet til bærekraftig nivå blir enda større enn det er i dag, og at situasjonen forverres ytterligere.

Oppsummert kan Advokatforeningens krav og innspill sammenfattes som følger:

- Rettshjelpsatsen må økes med vesentlig mer enn 46 kroner, slik at vi i det minste nærmer oss det bærekraftige nivået på 1560 kroner.
- Halveringen av reisefraværsgodtgjørelsen må reverseres
- Innslagspunktet for medgått tid i stykkprisordningen bør endres til 25%
- Rettshjelpssatsen må få et tillegg på 40 prosentvis i tilfeller der statlige organer planlegger avhør og rettsmøter etter normal arbeidstid
- Det må foretas en helhetlig gjennomgang av stykkprisforskriften og de enkelte stykkprisene
- Stykkprisen i saker om blant annet mindreårige asylsøkere settes til 5 (§ 5 andre ledd punkt 1 bokstav b))
- Stykkprisen i saker om bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse settes til 5+1 time (§ 5 annet ledd 1a)
- Stykkprisen for Dublin II saker settes til 5 (§ 5 andre ledd punkt 1 bokstav c) punkt 3)
- Stykkprisen for personlig fremmøte i Utlendingsnemnda fjernes til fordel for medgått tid (§ 5 andre ledd alle punkter)
- Stykkprisen for saker om felleseieskifte og økonomisk oppgjør etter oppløsning av husstandsfellesskap settes til 11 timer (§ 5 andre ledd punkt 7 bokstav a))
- Stykkprisen for saker om oppsigelse og avskjedigelse settes til 7 (§ 5 andre ledd punkt 10)
- Stykkprisen for barnevernssaker settes til 8,5 (§ 5 tredje ledd)
- Stykkprisen for saker om personskadeerstatning eller tap av forsørger settes til 8,5 (§ 5 andre ledd punkt 8)
- Stykkprisen i saker etter unntaksbestemmelsen fjernes og erstattes av medgått tid (§ 5 fjerde ledd)
- Anvendelsesområdet for stykkprisforskriften § 7 avgrenses mot begrensede ankesaker, slik at disse alltid avregnes etter salærforskriften
- Skrivning av ankebegrunnelse etter § 9 tredje ledd økes til to ganger rettshjelpsatsen, med mulighet for honorering etter medgått tid i mer omfattende saker.
- Maksimal tid som honoreres for fengselsbesøk etter stykkprisforskriften § 9 fjerde ledd økes med 50 % i sakene hvor det er nødvendig med tolk.